

που διευρύνει αντί να γεφυρώνει το χάσμα της πραγματικότητας με τη φαντασία. Στην δική της κυκλική πορεία συνυπάρχουν ανάμεσα στα άλλα στοιχεία και εκείνο της μητέρας – υλική πραγματικότητα, όπως και του πατέρα – το αιώνιο πνεύμα, που με τη γονιμοποιό συνειρσή τους το άτομο οδηγείται στην ποθητή αυτογνωσία.

Η μετάφραση του έργου είναι αξιόλογη. Επισημαίνω μόνο ότι η παρατήρηση που κάνει ο κ. Σεραφείμ Βελέντζας στη σημείωση του προλόγου του, ότι μόνο μια εφημερίδα αναφέρεται στον Αυστραλό συγγραφέα, μάλλον δεν είναι εύστοχη. Αφού παραβλέπει το αφιέρωμα του περιοδικού *Διαβάζω*, αριθ. 164, στις 25-3-87, και το αξιόπρόσεκτο άρθρο της κ. Λαμπαδαρίδου για τον Γουάιτ ή ακόμα την αναδημοσίευση μιας συνέντευξης του Γουάιτ στην εφημερίδα, *Βήμα*, στις 28-10-1973...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΟΥΡΔΟΣ

η ιστορία μυστική;

📖 ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ: *Το εκκρεμές του Φουκώ*. Μετ. Έφη Καλλιφατίδη. Αθήνα, Γνώση, 1989. Σελ. 832.

Η νέα μεγάλη εμπορική επιτυχία του Έκο είναι ασφαλώς πολύ λιγότερο λογοτεχνικό κείμενο από *Το όνομα του Ρόδου*, αν κρίνουμε με τα σημερινά μέτρα. Ακριβώς επειδή αυτά τα τελευταία προκρίνονται ως πεπερασμένα από τον ίδιο τον Έκο και επειδή *Το Εκκρεμές του Φουκώ* είναι περισσότερο ένα είδος μυθιστορηματικής ιστοριογραφίας, μια προσέγγιση στην Ιστορία μέσα από το Μύθο, δηλαδή τη Συμβολιστική Πραγματικότητα, ιστορικοί μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τους στόχους, τις διαστάσεις και το μήνυμα του κωδικοποιημένου αυτού βιβλίου. Ο Έκο μέσα από *Το Εκκρεμές του Φουκώ* δίνει στον αναγνώστη του το επίκεντρο της Ιστορίας: Το Μυστικό. Εφαρμόζει τη Γνώση ενός Μυημένου στην ακαδημαϊκή Ιστορία των τελευταίων δέκα περίπου αιώνων. Δεν είναι βέβαια εξαντλητικός: είναι κατεξοχήν παιδαγωγικός. Στον προικισμένο αναγνώστη του δίνονται τα «κλειδιά» της κατανόησης της πραγματικής και άγνωστης στους πλείστους Ιστορίας αυτής της περιόδου. Ένας ανατολιστής ιστορικός με γνώση της προκλασικής μπορεί συνεπαγωγικά να δώσει στην παρουσίαση αυτού του βιβλίου την ολοκληρωτική διαχρονικότητα. Αν ο Έκο ήταν ανατολιστής, «*Το Εκκρεμές του Φουκώ*» θα έδινε το πραγματικό νήμα της Ιστορίας από τον Κατακλυσμό μέχρι το Πλήρωμα του Χρόνου στο οποίο η ανθρωπότητα προσεγγίζει. Μπορεί όμως τότε να μην του είχε δοθεί η συγκατάθεση για την εκπληκτική αυτή διοχέτευση μηνύματος...

Η παρούσα βιβλιοπαρουσίαση αποσκοπεί στην έκθεση του πραγματικού ιστορικού παρελθόντος, έτσι όπως είναι γνωστό στον μόνο χώρο διατήρησής του: στον κύκλο των Μυημένων. Έτσι, ο αναγνώστης θα βοηθηθεί να κατανοήσει πάνω σε ποιο ιστορικό και ιδεολογικό βάθρο στηρίζεται ακλόνητη η Αλήθεια του Έκο.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι στις περισσότερες σύγχρονες γλώσσες έχει διαδοθεί η αρχαία ελληνική καθώς και λατινική λέξη «Ιστορία», η οποία στην απώτατη καταγωγή της σημαίνει σχεδόν «μάθηση, γνώση των γεγονότων». Κάτι ανάλογο συμβαίνει με την γερμανική λέξη *Geschichte*, άμεσα σχετιζόμενη με το *Geschehen*, το

πεζογραφία

«συμβάν». Η διαδομένη στα περσικά, τα τουρκικά και σχεδόν όλες τις γλώσσες μουσουλμανικών λαών αραβική λέξη «Ταρίχ» εξαρτάται άμεσα από την «Υαρίχ», δηλ. την Σελήνη και κατ' επέκταση το διάστημα χρόνου ενός φεγγαριού και τα κατ' αυτό το διάστημα επισυμβάντα. Οι αρχαίες γλώσσες των μεγάλων προκλασικών λαών δεν είχαν μία λέξη ιδιαίτερη για την έννοια «ιστορία». Μέσα σ' έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο και μεθοδολογία νόησης, ό,τι θα μπορούσε να γίνει νοητό ως «ιστορία», ήταν ήδη ο «χρόνος» ή το «διάστημα χρόνου». Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, θα αναφερθούμε σ' έναν Ασσύριο του 7ου αι. πριν την εποχή μας¹: γι' αυτόν η «Ιστορία προ του Κατακλυσμού», ή η «Ιστορία του Αρχαίου Βασιλείου της Ασσυρίας», γίνονταν νοητά ως ο «καιρός (δηλ. το διάστημα χρόνου) προ του Κατακλυσμού», ή ως «Το διάστημα χρόνου του Αρχαίου Βασιλείου της Ασσυρίας». Το τί σημαντικό είχε συμβεί, τα «συμβάντα» δηλαδή, απάρτιζαν από μόνα τους εξ αντικειμένου αυτό το διάστημα χρόνου. Αν ο υποκειμενικός παράγοντας ενός ατόμου δεν εκινείτο στη γνώση και τη μάθηση αυτών των συμβάντων, δεν απασχολούσε καθόλου και δεν μπορούσε να απασχολήσει τους αντικειμενιστικούς εκείνους πολιτισμούς. Αντίθετα η λέξη «ιστορία» εμφορείται από τον υποκειμενισμό της πηγής της ιστορίας και οφείλεται στο γεγονός ότι, ήδη, πολύ αργά για την ανθρώπινη ιστορία, στα γεωμετρικά και τα αρχαϊκά χρόνια, οι Έλληνες δεν είχαν (δική τους) ιστορία (όχι βέβαια παρελθόν αλλά ιστορική γνώση, «Χρονικά» τα οποία να καταγράφουν τα πεπραγμένα, τα Res Gestae του κάθε Αχαιού ηγεμόνα των μυκηναϊκών χρόνων) και, πολύ περισσότερο, δεν γνώριζαν την αρχαιότερη ιστορία της ανθρωπότητας, των Σουμεριών², των Ακκάδων³, των Αιγυπτίων⁴, των Ασσυροβαβυλωνίων⁵, των Ελαμιτών⁶, των Χουρριτών⁷, των Χιτιτών⁸ και των Χαναανιτών⁹. «Ιστορία» σημαίνει την ανθρώπινησ επικτή γνώση περί των γεγονότων ενός χρονικού διαστήματος, δεν είναι το χρονικό διάστημα. Σ' αυτήν ακριβώς την πρόταση υπεισέρχεται ο υποκειμενισμός σε δύο λέξεις-κλειδιά: «ανθρωπίνως» και «γεγονότων». Για τα μέτρα της Ελλάδας του 700 π.τ.ε.μ. δεν ήταν «ανθρωπίνως» επικτή η γνώση των συμβάντων του χρονικού διαστήματος των σουμεριακών κρατών, καθώς και προϋπέθετε... «μεταπτυχιακές σπουδές» στην Ασσυρία, κ.ο.κ., και άλλωστε δεν κατορθώθηκε μια τέτοια περίπτωση. Από τον υποκειμενισμό της λέξης «Ιστορία» έγινε μία μόνον απόπειρα εξόδου από τους αρχαίους Έλληνες με τη γνωστή ρήση «Ὁλβιος ὅστις ἱστορίας ἔσχε μάθησιν», όπου βέβαια η λέξη «Ιστορία» προβιβάζεται σε επίπεδο «χρονικού διαστήματος» ή «χρόνου».

Όμως δεν είναι όλες οι πράξεις των ανθρώπων «Ιστορία», όπως και δεν είναι κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα ένα «συμβάν» κατά τους Ασσυρίους και τους Αιγυπτίους. Το «γίγνεσθαι» (αιγυπτ. hrj, χέπερ) σημαίνει ήδη «συμβαίνειν», όμως το κάθε «διάστημα χρόνου» οροθετείται και καθορίζεται από λίγα και συγκεκριμένα «συμβάντα», τα οποία υφίστανται ως τέτοια χάρη μόνο σε μία καταλυτική αιτιοκρατία και τελολογία. Ποια είναι τα συγκεκριμένα αυτά συμβάντα, τα αίτια και σκοποί, γνωρίζουν μόνοι οι κάτοχοι της «Σοφίας τού Ναμπού»,¹⁰ ή οι «όλβιοι». Δεν είναι κατ' ανάγκην γνώση, αποκεκρυμμένων από την αντίληψη πολλών, γεγονότων, είναι επίσης σαφής νόηση της διάστασης και των συνεπειών ενός γνωστού γεγονότος. Ο Ηράκλειος, για να δώσουμε ένα παράδειγμα, δεν ήταν βέβαια «όλβιος», καθώς δεν μπόρεσε να νοήσει, σαφώς, τί σημαίνει το γεγονός, το οποίο του ανέφεραν, ότι ένα μικρό αραβικό στρατιωτικό απόσπασμα είχε (το 629) κτυπήσει στους Μοθούς (σημ. Ἄλ Μότε) της Υπεριορδανίας μια βυζαντινή περίπολο.¹¹

ΕΡΜΙΟΝ ΚΑΡΑΪΩΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΝΩΣΗ

Σήμερα οι άνθρωποι ασφαλώς και δεν νη επιστήμη της ιστορίας, βοηθημένη από τον ενισχυμένη με την πρόσβαση σε σήμερα, ρη στις τόσες αποκρυπτογραφίες, απ ναγάγει τους νόμους και τους άξονες τ ξισμός και ο ιστορικός υλισμός εκδία νόες τον κακό δαίμονα του «τυχαίου σ υπόκεινται σε αδήριτες νομοτέλειες, π είναι κόκκος άμμου τυχάρπαστος στοί ο μαρξισμός δεν κατέληξε στα μερικώ τα ύστερα από μία γενική αφομοίωση θώς δεν είχε καν πρόσβαση σ' αυτό. να εξηγηθούν με γνώμονα τον ιστορικό κηρύγματος του Ιωνά στη Νινευή¹² α ρίας,¹³ όσο και η άνοδος του ηλιακού ήδη, τα χρόνια του Τούθμωση Δ'.¹⁵

Σε πλήρες αντιστάθμισμα όσων χαί των πραγμάτων περιορισμό του ιστορ επανασταθέν πνεύμα των προκλασι αν ακούγεται περίεργα, η μυθική στην κλασικού κόσμου, με όλους τους συμβ τους προφητισμούς της, ήταν μια κυρ αλιστική, γλώσσα. Η αποκωδικοποιό μένων εκφράσεων συμβολιστικού χαί ψει την σύλληψη του αυθεντικά αρχαί της μεγάλης νόησης και σύλληψης «γλώσσα» αυτή, ανευρεμένη σήμερα γυπτιακών, εκατομμύρια ασσυροβαρ δων χιτιτικών κειμένων, για να ανα λυάριθμες πηγές, είναι μια γλώσσα δι 12 ιστορικά κείμενα, όσο και οι μέσ εκφρασμένες μεγάλες εποποιίες διαμ μας μια διαλεκτικά νοητή ιστορία, μ θρώπινη κοινωνία, μια διαλεκτική διά τελικό αλλά όχι έσχατο, μια διαλεκ αντιπαράθεση, οι εξάρσεις και οξήτ από τον 20ό αι. και τους δύο παγκοσ σταση του αρχαίου μεσανατολικού καιώνη περισσότερο το φιλοσοφικό λισμού και λιγότερο τα επιμέρους π επιστημονικά συμπεράσματα του ι

Η ιδεολογική αντιπαράθεση δύο ο εξουσίας και ιδεολογίας διαμό τόσον έτσι όπως την ξέρουν, όσον οι πλείστοι. Η πρόταση αυτή φαίνει μια άγνωστη ιστορία, ή ότι είτε τμ ρίας είναι άγνωστο στους πλείστου την εξάντληση των ιστορικών πηγέ γραφίας. Δεν είναι δύσκολο να συν ντας, αυτό είναι εξόχως εύκολο: αρ ντρα πνευματικής και στρατιωτικο ότι ο αγώνας τους οφείλει να μείνι λούς. Αν μια ερώτηση αφορούσε τ μειώναμε ότι αυτή συνάγεται από τ προκλασικών κειμένων και ότι η κμηριώνεται από την ταύτιση των τ ιδεολογιών, θέμα στο οποίο θα αν

Σήμερα οι άνθρωποι ασφαλώς και δεν είναι «όλβιοι». Η σύγχρονη επιστήμη της ιστορίας, βοηθημένη από κάθε είδους ancilla και ενισχυμένη με την πρόσβαση σε σήμερα νεκρές πλέον γλώσσες, χάρη στις τόσες αποκρυπτογραφήσεις, απέχει πολύ από το να έχει συναγάγει τους νόμους και τους άξονες του ιστορικού χέπερ. Ο μαρξισμός και ο ιστορικός υλισμός εκδίωξαν από τους ανθρώπινους νόδες τον κακό δαίμονα του «τυχαίου στην Ιστορία», ασφαλώς όλα υπόκεινται σε αδήριτες νομοτέλειες, προ των οποίων ο άνθρωπος είναι κόκκος άμμου τυχάρπαστος στους ανέμους της ερήμου, όμως ο μαρξισμός δεν κατέληξε στα μερικώς σωστά αυτά συμπεράσματα ύστερα από μία γενική αφομοίωση του ιστορικού γίνεσθαι, καθώς δεν είχε καν πρόσβαση σ' αυτό. Άλλωστε θα ήταν δύσκολο να εξηγηθούν με γνώμονα τον ιστορικό υλισμό τόσο η αποδοχή του κηρύγματος του Ιωνά στη Νινευή¹² από τον Σαργώνα της Ασσυρίας,¹³ όσο και η άνοδος του ηλιακού μονοθεϊσμού¹⁴ στην Αίγυπτο, ήδη, τα χρόνια του Τούθμωση Δ'.¹⁵

Σε πλήρες αντιστάθμισμα όσων χαιρέκακα θα γελούσαν στον εκ των πραγμάτων περιορισμό του ιστορικού υλισμού έρχεται το ήδη επανασυσταθέν πνεύμα των προκλασικών πολιτισμών. Και όσο και αν ακούγεται περίεργα, η μυθική στην έκφρασή της γλώσσα του προκλασικού κόσμου, με όλους τους συμβολισμούς, τις αλληγορίες και τους προφητισμούς της, ήταν μια κυριολεκτικά πραγματιστική, ρεαλιστική, γλώσσα. Η αποκωδικοποίηση μιας σειράς κωδικοποιημένων εκφράσεων συμβολιστικού χαρακτήρα μάς έχει ήδη επιτρέψει την σύλληψη του αυθεντικά αρχαίου ανθρώπινου νοός, της πρώτης μεγάλης νόησης και σύλληψης του ιστορικού γίνεσθαι. Η «γλώσσα» αυτή, ανευρεμένη σήμερα σε εκατοντάδες χιλιάδες αιγυπτιακών, εκατομμύρια ασσυροβαβυλωνιακών και δεκάδες χιλιάδων χιτιτικών κειμένων, για να αναφέρουμε τις περισσότερο πολυάριθμες πηγές, είναι μια γλώσσα διαλεκτική και τόσο τα καθαυτό ιστορικά κείμενα, όσο και οι μέσα από τους μυθικούς κώδικες εκφρασμένες μεγάλες εποποιίες διαμορφώνουν προ των οφθαλμών μας μια διαλεκτικά νοητή ιστορία, μια διαλεκτικά συντεθειμένη ανθρώπινη κοινωνία, μια διαλεκτική διάσταση κάθε «συμβάντος» και, τελικό αλλά όχι έσχατο, μια διαλεκτικά διαρθρωμένη ιδεολογική αντιπαράθεση, οι εξάρσεις και οξυτήτες της οποίας απουσιάζουν από τον 20ό αι. και τους δύο παγκοσμίους του πολέμου. Η ανασύσταση του αρχαίου μεσανατολικού πνεύματος φαίνεται έτσι να δικαιώνει περισσότερο το φιλοσοφικό υπόβαθρο του διαλεκτικού υλισμού και λιγότερο τα επιμέρους περί του προκλασικού κόσμου επιστημονικά συμπεράσματα του ιστορικού υλισμού.

Η ιδεολογική αντιπαράθεση δύο αλληλοσυγκρουόμενων κέντρων εξουσίας και ιδεολογίας διαμόρφωσε την ανθρώπινη ιστορία, τόσοσόν έτσι όπως την ξέρουν, όσον και έτσι όπως δεν την ξέρουν οι πλείστοι. Η πρόταση αυτή φαίνεται να προϋποθέτει ότι υπάρχει μια άγνωστη ιστορία, ή ότι είτε τμήμα, είτε το σύνολο, της ιστορίας είναι άγνωστο στους πλείστους. Εννοείται, βέβαια, και μετά την εξάντληση των ιστορικών πηγών και της στο εμπόριο βιβλιογραφίας. Δεν είναι δύσκολο να συναγάγουμε ότι, πρακτικώς μιλώντας, αυτό είναι εξόχως εύκολο: αρκεί τα δύο προαναφερμένα κέντρα πνευματικής και στρατιωτικοπολιτικής εξουσίας να κρίνουν ότι ο αγώνας τους οφείλει να μείνει αποκεκρυμμένος από τους πολλούς. Αν μια ερώτηση αφορούσε την ίδια την ύπαρξή τους, θα σημειώναμε ότι αυτή συνάγεται από το πλήθος σ' αυτά αναφορών των προκλασικών κειμένων και ότι η συνέχισή τους μέχρι σήμερα τεκμηριώνεται από την ταύτιση των τότε και των νυν μηνυμάτων και ιδεολογιών, θέμα στο οποίο θα αναφερθούμε πιο κάτω.

πεζογραφία

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΤΟΜΑΖΑ-
ΝΗ: *Το καφενείο των ψε-
μάτων. Δηγήματα. Αθή-
να, Καστανιώτης, 1988.*
Σελ. 122. Σχ. 8ο.

Είναι το δεύτερο βιβλίο της Χιώτισσας ηθοποιού και συγγραφέως, που μέσ' από απλές καθημερινές ιστορίες και περιστατικά δίνει χαρακτηριστικές πτυχές της ψυχολογίας των ηρώων της, οι οποίοι είναι άνθρωποι απλοί συνήθως και κινούνται μέσα σε γνώριμα τοπία.

Ξεκινάει από την τρυφερή ιστορία του Μηνά και της Μάγδας (Εξώκοιτος) με τις κάποιες φιλοσοφικές και μεταφυσικές αναρριχήσεις, περνάει στο ανυποψίαστο όμορφο Γιασεμάκι (Η φτέρα), για να σταθεί πιο ουσιαστικά και πιο ώριμα στο ανολοκλήρωτο σπίτι του πατέρα μου (Το σπίτι του πατέρα μου), που ως ένα σημείο αποτελεί και μέτρο κρίσης των δυνατοτήτων της. «Ο περίπατος» αφελής, με πλατειασμούς, και κάποτε με παρακινδυνευμένες εκφράσεις (Η καρδιά της ταλαίπωρης Λεμονιάς χτυπούσε μέσα στο λαρύγγι της... Σελ. 44), ενώ «Στου Χαλκω-

Ωστόσο οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι, αποδεδειγμένα, τα δύο αυτά κέντρα δεν είχαν κρίνει προτιμητέο να παραμείνουν κρυφά κατά τους προκλασικούς χρόνους. Πριν δούμε με ποιές διαδικασίες ξέφυγαν από το εμφανές προσκήνιο είναι, ίσως, προτιμότερο να σταθούμε στη λειτουργία, τους σκοπούς, την ιδεολογία και την αιτία ύπαρξής τους. Οι πολλαπλοί κλυδωνισμοί προ του Κατακλυσμού, ιστορικού γεγονότος χρονολογημένου στο τέλος της βασιλείας του Ναράμ Σίν της Ακκάδ, οδήγησαν σ' αυτό, το οποίο βιβλικά θα χαρακτηρίζαμε ως «διάλυση της οικογένειας του Αδάμ», τη διάσπαση της μέχρι τότε ενιαίας τόσο παγκόσμια, όσο και μέσα στα πλαίσια κάθε χώρας πνευματικής ηγεσίας. Το γεγονός του Κατακλυσμού ήταν τόσο η ίδια η διάσπαση, όσον και η επικράτηση μιας διαστραμμένης εξουσίας, η οποία αρνήθηκε τον ολύμπιο χαρακτήρα της θεϊκής βασιλείας του Σαργώνα της Ακκάδ¹⁶ και χρησιμοποίησε για την πολιτική επιβολή της τους Γκουτί, ένα λαό του Ζάγγου, τον οποίο το αντίπαλο κέντρο θεωρούσε ως ανθρωπόμορφους «σκύλους», όντα με «μορφή ανθρώπου και ένστικτα σκύλου». Εξαιρετικά φυσικά γεγονότα συνέβησαν τότε και ήδη μετά από ενάμιση αιώνα διάλυσης των πολιτισμικών συντεταγμένων της Μέσης Ανατολής στα νεοσουμεριακά κράτη, την Ασσυρία, την Αίγυπτο και τη Βαβυλώνα, διαπιστώνουμε αντίπαλα ιδεολογικά κέντρα εξουσίας, τα οποία μάχονται για την πολιτική εξουσία και το χαρακτήρα και το περιεχόμενο της παιδείας του λαού.

Χονδρικά κατατάσσοντας τα δύο αυτά κέντρα, αποδίδουμε στους υποστηρικτές της θείας βασιλείας του Σαργώνα της Ακκάδ, προσωρινά ηττημένους κατά τον «Κατακλυσμό» και σύντομα επανελθόντες στην πολιτική εξουσία, μια σαφή μονοθεϊστική τάση, η οποία χαρακτηρίζεται από παγκόσμιο συνενωτικό (uni-versalist) αφομοιωτικό πνεύμα, απορρίπτει ολοσχερώς την ειδωλολατρεία, τη διάκριση των εθνών και επιχειρεί υπό πιστούς σε μονοθεϊστικές συλλήψεις λαούς να διαμορφώσει έναν «εκλεκτό λαό», χρωματισμένο ιδεολογικά και συνεπώς φυλετικά. Δεν θα μπορούσαν «βιολογικά» όλοι να αποδεχθούν τον ανεικονικό μονοθεϊσμό, καθώς κατά τους Ασσυρίους ήταν τα έμβια δίποδα όντα χωρισμένα¹⁷ σε «ζώα» και σε «ανθρώπους». «'Ανθρώποι» μπορούσαν να είναι είτε ιδεολογικά προσηλωμένοι στον μονοθεϊσμό, είτε αποπροσανατολισμένοι.

Αντίθετα, το αντίπαλο κέντρο, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ολοσχερής διαστροφή και αλλοίωση της προ του Κατακλυσμού πνευματικής κατάστασης του ανθρώπου, επιδίωξε να επιβάλλει ένα σκοταδιστικό ειδωλολατρικό πολυθεϊσμό μέσα σ' ένα πλαίσιο χωριστών εξελίξεων και διαίρεσης σε έθνη (inter-nationalism), αρνούμενο πρώτα για περίπου δύο χιλιετίες κάθε έννοια «εκλεκτού λαού».

Αυτά τα κέντρα λειτούργησαν στο παρασκήνιο ναών, αυλών και στρατών. Βέβαια συνέβησαν σε διαφορετικά χρονικά σημεία και οι δύο καταστάσεις: 1) και οι δύο παρατάξεις συνυπήρχαν συμβιβασμένες και αλληλοσυγκρουόμενες μέσα στα πλαίσια ενός ιερατείου ενός συγκεκριμένου ναού, π.χ. του Σίν¹⁸ στο Χαρράν¹⁹ και 2) ένα ιερατείο ενός συγκεκριμένου ναού αποτελείτο αποκλειστικά από στελέχη της μιας παράταξης.

Ο χώρος σύγκρουσης των δύο παρατάξεων ήταν βέβαια η παιδεία και οι επαναλαμβανόμενες καταγραφές επών ή οι συνθέσεις νέων επών σκοπό είχαν να μεταβιβάσουν στον απλό άνθρωπο τη μία ή την άλλη κοσμοθεωρία, είτε στον τομέα της καθαρής φιλοσοφίας, είτε στο ιστορικό της ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Αν ένας κάτοικος της Κούτχα πίστευε ότι ο Μαρντούκ²⁰ δημιούργησε το σύμπαν, αφομοιώνονταν από το πολυθεϊστικό ιερατείο, αντίθετα από κάποιο κάτοικο των Αρβήλων, ο οποίος αποδεχόταν τη στα-

ματά» παρεμβάλλονται άλλα περιστατικά μιας άλλης ιστορίας κι η υπόθεση ξεμακρύνει από τον πυρήνα της τον αρχικό, σαν να χάνει τον ειρμό των αφηγήσεών της η συγγραφέας. Ωστόσο είναι τόσο εντυπωσιακή κι ακριβόλογη η αρχή του διηγήματος! Ξεχωρίζουν τα διηγήματα «Ραντεβού στο Amore Cortese», για την αρτιότητα και τη διαφάνειά του, το «Μισό κιλό χώμα», για την ειλικρίνεια και τη στιλπνότητά του, την τραγικότητα και την αφέλειά του και η «Βαβέλ» γοητευτική, γραμμένη με πικρή ειρωνεία και χιούμορ, δυναμική. «Το καφενείο των ψεμάτων», εκτός από τα χαρακτηριστικά παρατσούκλια και τη χρήση της χιώτικης ντοπιολαλιάς με πολλή επιτυχία, δεν έχει τίποτα το ιδιαίτερο να παρουσιάσει. «Το τίποτα» και «Ο Ανάργυρος μάλλον υποτονικές συνθέσεις είναι κι «Ο Ατρόμητος ή αγίνωτος τραχανάς» όμορφα ζυμωμένος, δεν καταφέρνει να πείσει με το συμβολισμό του.

Η συγγραφέας δίνει τις εμπειρίες και τους προβληματισμούς της ωριμότερα και τα κείμενά της χαρακτηρίζονται από μία ποιητική διάθεση αξιοσημείωτη, μία αφέλεια χαριτωμένη, που τα κάνει ενδιαφέροντα και ευχάριστα, συμπαθητικά κι αξιγάπητα.

ELENI XΩPEANΘH

διακή εξέλιξη της θεϊκής υ είδει διαδοχικών ζευγών κ περί του θέματος άποψη. Α σε τον Γκιλγκαμές,²¹ πρ ώ και αποσιώπωσε το μεγ κού Νάε, Ούτ Ναπιστίμ, να ενεργούμενο του βαβυλ τα αντίθετα ποιών, αντίστ στίνδα, της οποίας η κριτικ δια και πτυχές.

Σκοπός και αιτία της μ φορά στην προκατακλυσμ σπαθούσαν να διατηρήσου να παραμερίσουν τα πολ θεϊστικής ιδεολογίας και τη μονοθεϊστικού ιερατείου κ μια φανατισμένη εντύωση ενός ψευδοθεού ή θεανθρώ φείλουμε να προσθέσουμε ειδωλολατρική παράταξ μονοθεϊστικού αρχικού μ σας, χάρη στην ανεξαρτοτ αν όμως αυτά έπαυσαν ν ψευδοϋπάρξεις και ψευδο

Αλλοίωση της μυθικής υ υπήρξαν ευρύτατοι τομεί κτικά «εκτός έδρας!» Έ γυλπο δεν μπορούσε – π πολυθεϊστικό ιερατείο του τή την επιταγή, το μονο μπορούσε να ανασυστήσ εξηγήσει ότι Ρα²⁴ και 'Ο ρατείο του Ασσούρ²⁵ στην Σαμάς,²⁶ Νεργάλ,²⁷ Να Αίγυπτο οι μονοθεϊστές έ Εχνατόν, πρόβαλαν όμω ρία η μακρά μονοθεϊστικ νουράτ Α²⁸ μέχρι την βα κε από την αποδοχή του υπήρξε ιδιαίτερα ερμην

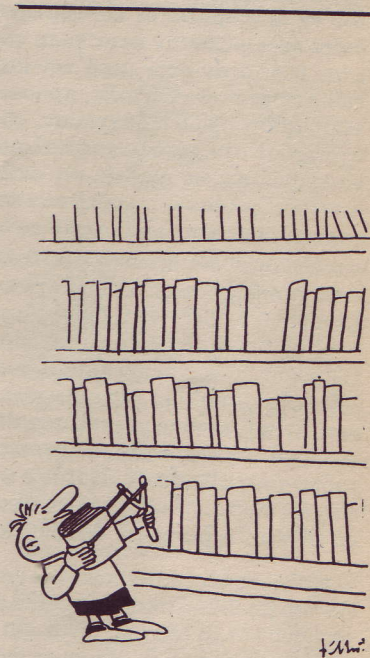
Υπήρχαν ασφαλώς κα αυτών κέντρων, τα οποία κηση, το στρατό και την μονοθεϊστικό ιερατείο ήτ δατα, το μεγάλο βουνο κλεκτός λαός», η χήρα της Νινευή, η Ιστάρ των υποδειγματική σχέση ζε του μονοθεϊστικού ιερ Ισραήλ³⁴ έχει «σύζυγο» τ διαγραφών αυτή η προ ζεται σε «Μητέρα» του νου Μεσοσία, ο οποίος θ εξοντώσει οριστικά την ση. Το πολυθεϊστικό ιερ και προπάντων τα έθνη κτικοί: Υπάρχει πληθώ σημασία έχει όμως να τ

διακή εξέλιξη της θεϊκής υπόστασης ως αιτίας της δημιουργίας εν είδει διαδοχικών ζευγών και έτσι εμφορείτο από τη μονοθεϊστική περί του θέματος άποψη. Αν ένας κάτοικος της Βαβυλώνας τιμούσε τον Γκιλγκαμές,²¹ πρώτο μετακατακλυσμιαίο βασιλιά - κυνηγό και αποσιωπούσε το μεγαλείο και την επιβολή του μεσοποταμιακού Νώε, Ούτ Ναπιστίμ,²² ασφαλώς, αν ασκούσε εξουσία, ήταν ένα ενεργούμενο του βαβυλωνιακού πολυθεϊστικού ιερατείου, ενώ ο τα αντίθετα ποιών, αντίστροφα. Επρόκειτο για μια φοβερή διεκυστίνδα, της οποίας η κριτική κειμένων έχει ανασυστήσει πολλά στάδια και πτυχές.

Σκοπός και αιτία της μονοθεϊστικής παράταξης ήταν η επαναφορά στην προκατακλυσμιαία κοινωνία, ενώ οι αντίπαλοί της προσαθούσαν να διατηρήσουν τα κεκτημένα κατά τον Κατακλυσμό, να παραμερίσουν τα υπολείμματα της προκατακλυσμιαίας μονοθεϊστικής ιδεολογίας και την αντιπαράθεση του μετακατακλυσμιαίου μονοθεϊστικού ιερατείου και να σχηματίσουν στους πιστούς τους μια φανατισμένη εντύπωση συμπάσχοντος με κάποια ψευδοδράματα ενός ψευδοθεού ή θεανθρώπου θνήσκοντος και αναγεννώμενου. Οφείλουμε να προσθέσουμε ότι η κύρια επιτυχία της πολυθεϊστικής ειδωλολατρικής παράταξης ήταν η διάσπαση του ανεικονικού και μονοθεϊστικού αρχικού μύθου και η αλλοίωση της μυθικής γλώσσας, χάρη στην ανεξαρτοποίηση των συμβόλων - κωδίκων της. Όταν όμως αυτά έπαυσαν να υφίστανται ως τέτοια, δεν ήταν παρά ψευδοϋπάρξεις και ψευδοϋποστάσεις, «κύμβαλα αλαλάζοντα».

Αλλοίωση της μυθικής γλώσσας δεν σήμαινε κατάργησή της και υπήρξαν ευρύτατοι τομείς, όπου το κάθε ιερατείο έπαιζε κυριολεκτικά «εκτός έδρας»! Έτσι ενώ η υπόσταση του Φαραώ στην Αίγυπτο δεν μπορούσε – παρά να αποτελεί πρότυπο Μεσσία και το πολυθεϊστικό ιερατείο του Άμμωνα²³ δεν μπορούσε να αλλάξει αυτή την επιταγή, το μονοθεϊστικό ιερατείο του Ρα και του Όσιρι δεν μπορούσε να ανασυστήσει την αρχετυπική μυθική γλώσσα και να εξηγήσει ότι Ρα²⁴ και Όσιρις ήταν ένα (!) και το μονοθεϊστικό ιερατείο του Ασσούρ²⁵ στην Νινευή είχε δυσκολία να ερμηνεύσει πως Σαμάς,²⁶ Νεργκάλ,²⁷ Ναμπού και Ασσούρ ήταν όντως ένα. Στην Αίγυπτο οι μονοθεϊστές έφθασαν σε μια ολοκληρωτική επιβολή επί Εχνατόν, πρόβαλαν όμως τότε ένα νέο μονοθεϊσμό, στη δε Ασσυρία η μακρά μονοθεϊστική άνοδος από τα χρόνια του Τουκουλτί Νινουρτά Α²⁸ μέχρι την βασιλεία Τεγλατφαλασάρ Γ²⁹ ολοκληρώθηκε από την αποδοχή του κηρύγματος Ιωνά στη Νινευή, το οποίο υπήρξε ιδιαίτερα ερμηνευτικό.

Υπήρχαν ασφαλώς και ονόματα για τον προσδιορισμό των δύο αυτών κέντρων, τα οποία κυριαρχούσαν επίσης στην αυλή, τη διοίκηση, το στρατό και την οικονομική ζωή κάθε μεγάλης χώρας. Το μονοθεϊστικό ιερατείο ήταν ο πρωταρχικός ωκεανός,³⁰ τα γλυκά ύδατα, το μεγάλο βουνό, η γη, το Δένδρο του Κάτω Κόσμου,³¹ ο «εκλεκτός λαός», η χήρα και τα ορφανά και προπάντων η Ιστάρ³² της Νινευή, η Ιστάρ των Αρβήλων, κ.ο.κ., ή, τέλος, η Ίσιδα.³³ Η υποδειγματική σχέση ζεύγους μεταξύ του ενός και μόνου Θεού και του μονοθεϊστικού ιερατείου έφθασε και στη Βίβλο, όπου ο Ισραήλ³⁴ έχει «σύζυγο» τον Γιαχβέ. Είναι βέβαια μεσσιανικών προδιαγραφών αυτή η προοπτική, καθώς η Ιστάρ, ή η Ίσις, προβιβάζεται σε «Μητέρα» του αναμενόμενου κατά το Πλήρωμα του Χρόνου Μεσσία, ο οποίος θα ανήκει στο μονοθεϊστικό ιερατείο και θα εξοντώσει οριστικά την πολυθεϊστική και ειδωλολατρική αλλοίωση. Το πολυθεϊστικό ιερατείο ήταν τα αλμυρά ύδατα, η θάλασσα και προπάντων τα έθνη. Αυτοί οι συμβολιστικοί όροι είναι ενδεικτικοί: Υπάρχει πληθώρα άλλων εξίσου χρησιμοποιημένων όρων, σημασία έχει όμως να τονίσουμε ότι συχνά ένας όρος περιγραφι-

κός του ενός κέντρου έχει δοθεί από το αντίπαλο, οπότε είναι μειωτικός, όπως οι Τρεις Λιλιθ,³⁵ ή μερικές φορές ένα ιερατείο προσηταιρίστηκε κάποια ονομασία του αντιπάλου, όπου το κύριο παράδειγμα είναι τα στα ύστερα ελληνορωμαϊκά χρόνια αυτοαποκληθέντα «εκλεκτός λαός» έθνη.

Ολη αυτή η αντιπαράθεση προσέλαβε ένα διαφορετικό χαρακτήρα με την επικράτηση του ελληνισμού στην Ανατολή. Αυτό οφειλόταν σε πολλούς λόγους: οι στυλοβάτες του μονοθεϊσμού Ασσύριοι και οι μεταφερμένες στην Ασσυρία Δέκα Φυλές του Ισραήλ είχαν αναχωρήσει ήδη πριν από το 630 π.τ.ε.μ. και φύγει εκτός της Μέσης Ανατολής.³⁶ Τμήμα μόνον της ορθόδοξης πνευματικής κληρονομιάς τους είχε διασωθεί στον Ζωράστρη,³⁷ ο οποίος όμως, αρκετά πριν επιβληθούν οι Πέρσες στη Μ. Ανατολή, είχε δει το έργο του να αμφισβητείται και την οικογένειά του να διώκεται. Οι Ιουδαίοι περιορίζονταν στον τύπο του βιβλικού κειμένου και η Αίγυπτος βυθιζόταν στον μετά την παρακμή λήθαργο. Έλληνες είχαν ταξιδεύσει στην Ανατολή, προσεγγίσει κάποια μονοθεϊστικά ιερατεία, το ότι όμως διδάχτηκαν, ούτε καλά κατενόησαν, ούτε αντιστοιχούσε στο σύνολο της παλαιάς παιδείας, ούτε κατάφεραν και να επιβάλουν ως παιδεία και εκπαίδευση στον λαό τους. Προσωκρατικοί φιλόσοφοι, κορυφαίοι ποιητές και ιστορικοί, όπως άλλωστε και νομοθέτες, απέτυχαν να καταστήσουν την Ελλάδα πολιτισμικώς ασσυριακή και η ειδωλολατρική αντίσταση ήταν εναντίον τους έκδηλη, καθώς ο θρησκευτικός φανατισμός είχε εισαχθεί με τους Ηρακλείδες. Ό,τι όμως ασφαλώς επέτυχαν ήταν να προσδώσουν φιλοσοφικό ηθικό χαρακτήρα σε μια σειρά βδελυρών ειδωλολατρικών διονυσιακών παροξυσμών και να εγκαινιάσουν την – ελλείπει διδασκαλίας της αντικειμενιστικής προσέγγισης – υποκειμεν(ισ)τική κατανόηση της αρχαίας ανατολικής σοφίας. Σχεδόν σίγουροι ότι δεν θα έφθαναν την αποκρυσταλλωμένη σοφία, ονόμασαν τον τρόπο τους φιλοσοφία. Αυτός ο φιλοσοφικός υποκειμενικός χαρακτήρας της ελληνικής προσπάθειας διαδόθηκε στην Ανατολή μαζί με τα πολλά ρεύματα, θεωρίες και -ισμούς.

Η Γνώση είχε αποκρυσταλλωθεί όχι μόνον επειδή το σημαντικότερο τμήμα του μονοθεϊστικού ιερατείου είχε αποχωρήσει μαζί με τους Ασσυρίους και το Ισραήλ, αλλά και επειδή τα μεταγενέστερα πλαίσια είχαν μετατραπεί σε αφόρητα πολυθεϊστικά ειδωλολατρικά. Οι ελάχιστοι Βαβυλώνιοι μονοθεϊστές, μαζί με τους Πέρσες,³⁸ Φοίνικες, Ιουδαίους και Έλληνες ομοιόδεατες τους προτίμησαν τότε να μιμηθούν το αιγυπτιακό μονοθεϊστικό ιερατείο, ακριβώς επειδή αυτό επί χιλιετίες εξοβελισμένο από την παιδεία του λαού της Αιγύπτου, χώρας κατεξοχήν «στρατοπέδου ειδώλων», είχε – σε αντίθεση με το μονοθεϊστικό ασσυριακό ιερατείο – υποχωρήσει στα άδυνα ναών διαχειρισμένων εξ ολοκλήρου από το ίδιο, όπου μουσε συνεχώς νέους στρατευόμενους με σκοπό τον διαγωνισμό του. Στην Αίγυπτο είχε πρώτο το μονοθεϊστικό ιερατείο καταφύγει στη μυστικότητα, για να αποφύγει την ιδεολογική παρέκκλιση και την πολιτική εξόντωσή του. Η διαφορά ήταν ουσιαστική, διότι ο μέσος Ασσύριος του 750 π.τ.ε.μ. νοούσε την Ιστάρ ως το μονοθεϊστικό ιερατείο και όχι ως μια θηλυκή αυτόνομη θεά, όπως δίδασκαν οι βαβυλώνιοι πολυθεϊστές, ενώ ο μέσος Αιγύπτιος εκείνης της εποχής νοούσε την Ίσιδα, όπως οι Βαβυλώνιοι τη βαβυλωνιακή (αλλοιωμένη) Ιστάρ και μόνον όσοι σταδιακά και βαθμιδατά ανέβαιναν τα σκαλιά της μύησης στα ισακά ιερατεία στην Αίγυπτο προσεγγίζαν αυτό, το οποίο για τους Ασσυρίους ήταν θέμα λαϊκής παιδείας. Ουσιαστικά η μόνη περίοδος, κατά την οποία η Αίγυπτος εξομοιώθη-

κε με την Ασσυρία του Εχνατόν. Όμοια η αιγυπτιακή μέθο-

Έτσι τέθηκε η βλ
ληνιστικών και τ
χωνεύθηκαν η ελλ
ο παραδοσιακός
συμερο- ακκαδικ
κής μονοθεϊστικής
λώς ανεπτυγμένα σ
λού), των οποίων π
λέχη του βαβυλωνι
σημερινά μέτρα, η
περίοδος της ανθρά
νέοι εισαγόμενοι θ
μπορούσε να είναι
γκρητισμοί θεοτήτ
-γονι-)κου χαρακτή
τ.ε.μ., την οποία επ
δρόμηση και κατα

Ετσι, ενώ το βαβ
την μαρτυρούμε
γεννώμενος ψευδοθ
τακτητές το 539 π.τ
ροαστρισμού και
μιθραϊσμός³⁹ διαδό
ρίας, αλλού διατήρ
αλλού φιλοσοφικ
κές τάσεις. Ο Ωστ
νικούς συμβολισμο
για (δαισιδαμονική
νοθεϊστικών ιερατε
αιγυπτίουδαϊκή μ
ση παρετυμολογιών
των) και στην περ
τρία κατέστησε ευ
φανατισμένα και θρ
έλευσης ενός ψευδ
ντούκ, ο οποίος τά
παντελώς αγνοούσα
λη την ανατολική λ
είχε ωστόσο παρά μ
ήσεις πτυχών αρχα
οι σαφώς μονοθε
-λατρείας. Οι διάφο
μημένα φιλοσοφικά
ζωροαστρο-νεοπλατ
ρεισέφρησαν και αλ
ίδιο συνέβη στις φιλ
Κυβέλης, της Αταρ
θεοτήτων, οι οποίες
ρωμαϊκό Πάνθεο.

Μεσσιανικά ιουδα
άλλοι αντιδρούσαν
στον ελιτιστικό φιλε
τό το πλαίσιο έζησε
προφήτης του Πληρο

κε με την Ασσυρία, ήταν τα χρόνια της μονοθεϊστικής βασιλείας του Εχνατόν. Όμως γύρω στο 500 π.τ.ε.μ., όπως προαναφέραμε, η αιγυπτιακή μέθοδος υιοθετήθηκε πλήρως.

Έτσι τέθηκε η βάση για τον θρησκευτικό συγκρητισμό των ελληνιστικών και των ελληνορωμαϊκών χρόνων, μέσα στον οποίο συγχωνεύθηκαν η ελληνική φιλοσοφική υποκειμεν(ιστ)ική προσέγγιση, ο παραδοσιακός αιγυπτιακός εσωτερισμός και τα θέματα της σουμερο-ακκαδικής πολιτισμικής κληρονομιάς και της ασσυριακής μονοθεϊστικής παιδείας (γνωστά και στην Αίγυπτο αλλά ασφαλώς ανεπτυγμένα στη Μεσοποταμία καλύτερα από οπουδήποτε αλλού), των οποίων παρακαταθήκη σοφίας ήταν τα εναπομένοντα στελέχη του βαβυλωνιακού μονοθεϊστικού ιερατείου. Κρίνοντας με τα σημερινά μέτρα, η τότε εποχή υπήρξε η περισσότερο ανεξίτηρη και περισσότερο ανθρωπίνης ιστορίας. Φιλοσοφικοποιήσεις λατρειών, νέοι εισαγόμενοι Θεοί, διαφορετικές απόψεις για το τί είναι (ή θα μπορούσε να είναι) ένας συγκεκριμένος θεός, συνθέσεις και συγκρητισμοί θεοτήτων και ιερατειών, ανασυνθέσεις κοσμολογ(καί-γονι-)κού χαρακτήρα διέκριναν την περίοδο 300 π.τ.ε.μ. - 300 π.ε.μ., την οποία επηκολούθησε η χειρότερη και μακρύτερη οπισθοδρόμηση και καταβαράθρωση του ανθρώπινου πολιτισμού.

Έτσι, ενώ το βαβυλωνιακό πολυθεϊστικό ιερατείο είχε προβάλει την μαρτυρική ιδεολογία του πάθους του θνήσκοντος - αναγεννώμενου ψευδοθεού και ψευδοσωτήρα μέσα στους Πέρσες κατακτητές το 539 π.τ.ε.μ. και έτσι συμβάλει στην ανατροπή του ζωροαστρισμού και στην επιβολή του μιθραϊσμού, όταν ο μιθραϊσμός³⁹ διαδόθηκε στις εκτάσεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αλλού διατήρησε τον χαρακτήρα της εθνικής θρησκείας και αλλού φιλοσοφικοποιήθηκε προσλαμβάνοντας σαφείς μονοθεϊστικές τάσεις. Ο Ωστανισμός,⁴⁰ αντίθετα, αλλοίωσε κάποιους πλατωνικούς συμβολισμούς και στηριγμένος στη βαβυλωνιακή αστρολογία (δεισιδαιμονική αλλοίωση των αστρονομικών γνώσεων των μονοθεϊστικών ιερατειών των Αρβήλων, του Χαρράν και της Ούρ), στην αιγυπτιοϊουδαϊκή μαύρη μαγεία, στην ελληνική αλληγορική διάθεση παρετυμολογιών (και συνεπώς αλλοίωσης των αρχικών νοημάτων) και στην περσική προζωροαστρική πολυθεϊστική ειδωλολατρεία κατέστησε ευρύτατες μάζες αποχαυνωμένες, μοιρολατρικές, φανατισμένα και θρηνητικά οδυρόμενες εν αναμονή της κατ' έτος έλευσης ενός ψευδόθεου 'Αδωνη,⁴¹ 'Οσιρη, 'Αττη, Μίθρα ή Μαρντούκ, ο οποίος τάχα θα τις «έσωζε», από κάτι το οποίο οι ίδιες παντελώς αγνοούσαν. Ο ωστανισμός υπήρξε η λαϊκή λατρεία σε όλη την ανατολική λεκάνη της Μεσογείου και τη Μ. Ανατολή, δεν είχε ωστόσο παρά μόνον μερική επιβολή. Αντίθετα, φιλοσοφικοποιήσεις πτυχών αρχαίων θρησκειών, όπως ο ερμητισμός, απέληξαν οι σαφώς μονοθεϊστικού χαρακτήρα σύνολα φιλοσοφίας - θρησκείας - λατρείας. Οι διάφοροι γνωστικισμοί ήσαν καταρχήν ελληνικής δομημένα φιλοσοφικά σύνολα μονοθεϊστικών τάσεων και βιβλικοζωροαστρο-νεοπλατωνικού συγκερασμού, σύντομα όμως εθνικοί παρεισέφησαν και αλλοίωσαν κάποια γνωστικιστικά ρεύματα και το ίδιο συνέβη στις φιλοσοφίες - θρησκείες - λατρείες της 'Ισιδας, της Κυβέλης, της Αταργάτης,⁴² του Σάραπη⁴³ και άλλων ανατολικών θεοτήτων, οι οποίες είχαν διαλύσει το ελληνικό Δωδεκάθεο και το ρωμαϊκό Πάνθεο.

Μεσσιανικά ιουδαϊκά τάγματα, όπως οι Εσσαίοι, οι Ζηλωτές και άλλοι αντιδρούσαν στην κωμική τυπολατρεία των Φαρισαίων και στον ελιτιστικό φιλελληνισμό των Σαδδουκαίων. Μέσα σε όλο αυτό το πλαίσιο έζησε και δίδαξε ο χριστιανικός Ιησούς, ένας ιουδαίος προφήτης του Πληρώματος του Χρόνου και του κατ' αυτό αναμε-

λαογραφία

ΚΩΣΤΑ ΚΑΦΑΝΤΑΡΗ:
Ελληνικά Λαϊκά Παραμύθια. Αθήνα, Οδυσσεύς, 1988. Α' τόμος, σελ. 606, Β' τόμος, σελ. 715.

Έπαινοι αξίζουν μόνο στον Κώστα Καφαντάρη για τη σημαντική του προσπάθεια να συγκεντρώσει σε δυο καλάσθητους τόμους 277 λαϊκά παραμύθια του τόπου μας. Τα παραμύθια δημοσιεύονται κατά χρονολογική σειρά καταγραφής και είναι αξιοσημείωτο να αναφέρουμε εδώ ότι το πρώτο παραμύθι φέρει χρονολογία καταγραφής το 1823, ενώ το τελευταίο 1983. Περιλαμβάνονται ακόμα 15 ανέκδοτα παραμύθια από το Λαογραφικό Αρχείο της Φιλοσοφικής Σχολής Ιωαννίνων.

Ο Κώστας Καφαντάρης συνέλεξε το υλικό του με αγάπη και μεθοδικότητα, αναλώνοντας το χρόνο της έρευνάς του μέσα στα λαογραφικά τμήματα των κυριότερων ελληνικών βιβλιοθηκών και αξιοποιώντας τις επιστημονικές του γνώσεις πάνω στο αντικείμενο αυτό. Δάσκαλος και καθοδηγητής του υπήρξε ο ακούρατος μελετητής Μ. Γ. Μερακλής, ο οποίος προτάσσει και ένα κατατοπιστικό εισαγωγικό σημείωμα στη συλλογή.

Τόσο στο κείμενο του Μ. Γ. Μερακλή στον πρώτο τόμο (*Το φιδόδεντρο*, 108 παραμύθια), όσο και στο

νόμου Μεσσία - Ερχομένου - Χριστού - Ανισταμένου 'Αρχην Εθνών.⁴⁴ Ο Ιησούς ουδέποτε είπε ότι ήταν Θεάνθρωπος, ουδέποτε είπε ότι ήθελε να ιδρύσει μια νέα θρησκεία, ουδέποτε ζήτησε από τους μαθητές του να εορτάζουν να γενέθλια ή τον θάνατό του, ουδέποτε είχε άλλη αργία πλιν του Σαββάτου, ενώ πάντοτε προσερχόταν σε Συναγωγές για να κηρύξει ή λατρεύσει τον Ένα και όχι τριαδικό Θεό του και φυσικά πάντοτε κατέκρινε, αν δεν μαστίγωνε, την οποιαδήποτε τάση αναπαράστασης του θεού σε είδωλα, εικόνες, κ.λπ. Είναι σαφές ότι στα χρόνια του υπήρχε μια έντονη πίστη ότι τότε έφθανε το Πλήρωμα του Χρόνου: αν κρίνουμε με βάση τόσο το τί ορίζουν τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης, όσο και το τί προσθέτουν τα Ευαγγέλια, η Αποκάλυψη και το Κοράνι, ή, τέλος, όσα ο ίδιος ο Ιησούς ανέφερε περί του Πληρώματος του Χρόνου,⁴⁵ συνάγουμε το αδιαμφισβήτητο συμπέρασμα ότι αυτό το χρονικό όριο δεν επισυνέβηκε ούτε καν μέχρι σήμερα και ότι κανένας Χριστός - Μεσσίας - Ερχόμενος δεν εμφανίστηκε εκείνες τις μέρες. Άλλωστε, αν ήταν τότε το Πλήρωμα του Χρόνου, θα ήταν ακριβώς τότε, συνεπώς το κήρυγμα του Ιησού θα είχε κυριαρχήσει τότε και όχι τρεις αιώνες μεταγενέστερα(!), πολύ δε περισσότερο, τότε θα είχε εμφανιστεί και ο αντίπαλος του Μεσσία, το πρόσωπο, το οποίο η Αποκάλυψη αποκαλεί «θηρίον», ή «Αντίχριστον».⁴⁶ Τέλος, τότε θα είχε επιβληθεί το κήρυγμα του Ιησού σε όλο τον κόσμο, τότε θα είχε οδηγήσει ο Μεσσίας πίσω τους Ασσυρίους και τις Δέκα φυλές του Ισραήλ στη Μέση Ανατολή, καθώς αυτό είναι μία από τις προφητευμένες ως κύριες απασχολήσεις του,⁴⁷ τότε θα είχαν προσχωρήσει οι Έλληνες στη Βίβλο⁴⁸ και έκτοτε θα είχε επιβληθεί η ειρήνη και ομόνοια για μια μεγάλη χρονική περίοδο.⁴⁹ Ξέρουμε πολύ καλά ότι τίποτα από αυτά δεν έγινε.

Ό,τι έγινε, είναι περίπου το εξής: ο Ιησούς ήθελε να επαναφέρει τους Ιουδαίους στο αυθεντικό βιβλικό πνεύμα και να το διαδώσει περαιτέρω αποκλειστικά στους Έλληνες. Τίποτα από αυτά δεν κατορθώθηκε: αντίθετα μάλιστα, σύντομα μετά το θάνατό του, ορισμένοι εθνικοί Γνωστικοί άρχισαν να κηρύσσουν «έναν άλλον Ιησού», συνεχίζοντας έτσι τη μέθοδό τους της αλλοίωσης των αντιθέτων μηνυμάτων. Ήδη ο Ιησούς ανέφερε ότι, ό,τι σύντομα μετά τον θάνατό του θα επιβαλλόταν ως θρησκεία, ιδεολογία, πνευματικό και πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο, δεν σχετιζόταν καθόλου με τον ίδιο⁵⁰ και θα καταστρεφόταν στο Πλήρωμα του Χρόνου από τον Μεσσία, ο οποίος θα κήρυττε τότε - για πρώτη φορά!⁵¹ - το Ευαγγέλιο του Ιησού σε όλο τον κόσμο, δηλ. το Μήνυμά του θα είχε παραμείνει άγνωστο μέχρι τότε. Ήδη οι Πράξεις, οι Επιστολές και η Αποκάλυψη βρίθουν αναφορών ότι στις συναθροίσεις χριστιανών είχαν παρεισφρήσει κάποιοι «άλλοι».⁵² Το θέμα σήμερα είναι αναλυτικά γνωστό, δεν ήταν όμως η διαμόρφωση κάποιων αντιηουϊκών, χριστιανικών, γνωστικιστικών ρευμάτων το ολοσχερές τέλος του αυθεντικού μηνύματος του Ιησού. Καθώς η σύγκρουση ανάμεσα σε εθνικά πολυθεϊστικά χριστιανικά γνωστικιστικά τάγματα και σε μονοθεϊστές χριστιανούς και χριστιανούς γνωστικιστές μαινόταν με συνεχιζόμενες τις καταστροφές αυθεντικών κειμένων, τις οικτρές αλλοιώσεις⁵³ κατά τις μεταφράσεις από τα εβραϊκά⁵⁴ και τα ευρίσκοντα απήχηση στις μεσσιανικές προσδοκίες κηρύγματα περί άμεσης (τότε) επανόδου του Ιησού (υποτιθέμενου ως Χριστού Μεσσία), στα θεωρηθέντα και στα αναμενόμενα ως Πλήρωμα του Χρόνου γεγονότα⁵⁵ του 70 τ.ε.μ., τα ίδια τα λόγια του Ιησού νοούνταν συγκεχυμένα ακόμη και από μαθητές του. Τον 2ο αι. υπήρχαν ήδη πολλά αντιηουϊκά «χριστιανικά» τάγματα, είναι όμως κυρίως ο 3ος αι. η στιγμή της προσπάθειας προσεταιρισμού

παρόμοιο του Κ. Καφαντάρη στον δεύτερο τόμο (*Ο Φεγγαράς*, 169 παραμύθια) τονίζονται με συντομία και σαφήνεια τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παραμυθιού καθώς και η ιστορική και πολιτιστική του αξία.

Ο Μ. Γ. Μερακλής μιλάει για το πολυστρωματικό είδος το παραμυθιού, όσον αφορά την προέλευσή του, και το εθνικό στοιχείο όσον αφορά το ύψος του. Δέχεται το άκρον άωτο της ελευθερίας του παραμυθιού, ως το καταλυτικό στοιχείο που επιφέρει την εναρμόνιση των αντιθέσεων, που προξενούν ποικιλώνυμες αναγκαιότητες. Κυρίως ορίζει το παραμύθι ως θαυμαστό μέσον για να απελευθερωθεί ο άνθρωπος από τη δουλεία του και, ακόμα, ως ακραίο μέσο δικαίωσης του ηθικού νόμου, καθώς συντελείται τις περισσότερες φορές μέσα από υπερρεαλιστικά διηγηματικά μοτίβα.

Ο Κ. Καφαντάρης διακρίνει τους τρεις κύκλους στο ξετύλιγμα του παραμυθιού: την Κόλαση, το Καθαρτήριο και τον Παράδεισο. Μιλάει για τις παντοειδείς αυθαιρέσιες του παραμυθιού που συγχωνεύονται μέσα στο απαύγασμα των κοινών επιθυμιών που διεγείρουν τον κάθε μύθο και κυρίως την κοινή φυλετική μνήμη που υπεισέρχεται στο παραμύθι και κάνει το παρελθόν αενάως επανερχόμενο.

Το λαϊκό παραμύθι δεν είναι παιδαγωγικό είδος, αλλά δημιουργη-

κάποιου πολυθεϊστικού χριστιανισμού, πολλά ωσαντικά χαρακτηριστικά της μυθολογικής παράδοσης και όλο τον 3ο αι. τοποθετώντας στα ιστορικά γεγονότα την παρουσίαση ενός ειδωλολατρικού χριστιανισμού, πολλά μονοθεϊστικά χριστιανικά φιλοσοφικά μινθραϊκά τάγματα.

Έτσι ό,τι απέκτησε σημασία αυτού ήταν η γέννησή του (Μίθρα), η άμομη σύλληψη και η κενή παρουσία βροσκών (όπως ο ίδιος νέου, του προ αιώνα), η πόστασή του (όπως του «παιδιού του δικού ταυτόχρονα), η σαρκοφάγος «σωτηρία» (άγνωστον ομοίως μνηύεται εκτενώς) του κηρύγματος αυτοθυσία - πάθος και η μονή στον Κάτω Κόσμο ζοντα» μεταξύ Θεού και ανάληψή του στους Ουρανοί, ο θάνατος άλλων δευτερευόντων «Μυστικό Γεύμα», η εις τον ουρανό ιερατικές ανταλλαγές του.

Καθώς στις αρχές του 2ου αιώνα ο σοϊόνη για τους μονοθεϊστές χριστιανισμός εγκαθίστατο ο παλο της Ρώμης ιδεολογία «γυνή περιβεβλημένη τούτων» πορών, η οποία θα βριόταν από το πολιτικό επίκεντρο «ιδιές» των «πολλών». Αποτιδράσεις φανερές ή κενό σαν μια τεράστια «συνωμοσία» ποία η Αποκάλυψη χαρτολογημάτων της Γης».⁶¹ Αυτά των προτέρων γνωστό!!! τον Ιουλιανό και τον Μελιτον Νεστόριο και τον Πλάτονη τοπροσδιορισμό του Ισλαμ, Ισά,⁶² χωρίς βέβαια να είναι δύο αυτών «Κυριών», οι οποίες ιδεολογίες, τα στρατιωτικά συστήματα, τα οποία ούρα να υπάρχουν αντιχριστιανικοί αυτοκρατορικοί μπορούσαν παρά πιστοί του τικανού, όπως οι Ναίτες, ταυτό ενεργούμενα του λουώσουν την αυθεντική ή το Διαφωτισμό, ή τη Ιβριανή Επανάσταση (Το είναι ένα τεράστιο παραστίποτα περισσότερο παρκορυσσης: φιλοσοφικά σκεύεις, ούτως ειπείν ανακτικές αιρέσεις, οικονομικές, όλα χρωματίζοντο

κάποιοι πολυθεϊστικού χριστιανικού γνωστικιστικού ρεύματος με πολλά ωστάνια χαρακτηριστικά εκ μέρους μιας εθνικής πολυθεϊστικής μιθραϊκής παράταξης της Ρώμης. Κυρίως στα τέλη του 2ου και όλο τον 3ο αι. τοποθετείται η μεταφορά των βασικών μιθραϊκών θεμάτων στα ιστορικά πλαίσια της ζωής του Ιησού και η σύσταση ενός ειδωλολατρικού χριστιανισμού, στον οποίο αντέδρασαν πολλά μονοθεϊστικά χριστιανικά, χριστιανικά γνωστικιστικά και φιλοσοφικά μιθραϊκά τάγματα.

Έτσι ό,τι απέκτησε σημασία για τους πιστούς του ψευδόχριστου αυτού ήταν η γέννησή του σε σπήλαιο στις 25 Δεκέμβρη (όπως του Μίθρα), η άμωμη σύλληψη και γέννησή του (όπως του Μίθρα), η εκεί παρουσία βοσκών (όπως στον Μίθρα), η υπόστασή του ως «παιδί του νέου, του προ αιώνων Θεού» (όπως του Μίθρα), η τριαδική υπόστασή του (όπως του «τριπλάσιου» Μίθρα, νοητού ενός και τριαδικού ταυτόχρονα), η σειρά θαυμάτων του και η δια του πάθους του «σωτηρία» (άγνωστον όμως από τί, ενώ στις βιβλικές περικοπές ερμηνεύεται εκτενώς) του κόσμου (όπως και τα ανάλογα του Μίθρα), η αυτοθυσία - πάθος και η ανάστασή του μετά από τριήμερη παραμονή στον Κάτω Κόσμο (όπως ο Μίθρας), η φύση του ως «μεσάζοντα» μεταξύ Θεού και ανθρώπων (όπως του «μεσίτη» Μίθρα), η ανάληψή του στους Ουρανούς (όπως και του Μίθρα) και, τέλος, πλήθος άλλων δευτερευόντων αλλά καθοριστικών στοιχείων, όπως το «Μυστικό Γεύμα», η εις ανάμνησή του τελετουργία με ορισμένες ιερατικές ανταλλασσόμενες προτάσεις, η εν ηλίω δικαιοσύνης κ.α.

Καθώς στις αρχές του 4ου αι. η τροπή των πραγμάτων ήταν δυσσοίωνη για τους μονοθεϊστές και ο πολυθεϊστικός ειδωλολατρικός χριστιανισμός εγκαθίστατο στη Ρώμη, γινόταν σαφές ότι το αντίπαλο της Ρώμης ιδεολογικό κέντρο ήταν ακριβώς η «στείρα»,⁵⁶ η «γυνή περιβεβλημένη τόν ήλιον»,⁵⁷ η «χήρα»⁵⁸ των βιβλικών αναφορών, η οποία θα βρισκόταν στην «έρημο»,⁵⁹ μακριά δηλαδή από το πολιτικό επίκεντρο της εξουσίας και την πίστη και τις «καρδιές» των «πολλών». Από το μονοθεϊστικό ιερατείο προέκυψαν αντιδράσεις φανερές ή κεκαλυμμένες και τα στελέχη του θεμελιώσαν μια τεράστια «συνωμοσία» κατά της άλλης γυναίκας,⁶⁰ την οποία η Αποκάλυψη χαρακτηρίζει «Μήτηρ των πορνών και των βδελυγμάτων της Γης».⁶¹ Αν βέβαια είναι όντως συνωμοσία κάτι το εκ των προτέρων γνωστό!!! Έτσι εντάσσουμε στα «παιδιά της χήρας» τον Ιουλιανό και τον Μ. Ψελλό, τον Άρειο και τον Παράκελσο, τον Νεστόριο και τον Πλήθωνα και έτσι αντιλαμβανόμαστε τον αυτοπροσδιορισμό του Ισλάμ ως επιστροφή στο αυθεντικό μήνυμα του Ισά,⁶² χωρίς βέβαια να ξεχνάμε τη μεθοδολογία σύγκρουσης των δύο αυτών «Κυριών», οι οποίες υπεισέρχονται πάντοτε η μια στις ιδεολογίες, τα στρατιωτικοπολιτικά καθεστώτα και τα φιλοσοφικά συστήματα, τα οποία εκπόνησε η άλλη. Δεν θα μπορούσαν παρά να υπάρχουν αντισλαμιστές χαλίφηδες, όπως ο Μουϊγιε, και αντιχριστιανοί αυτοκράτορες της Ευρώπης, ή και Πάπες. Δεν θα μπορούσαν παρά πιστοί στο μήνυμα του Ιησού και πολέμιοι του Βατικανού, όπως οι Ναΐτες, να υπεισέλθουν στις Σταυροφορίες και καθαυτό ενεργούμενα του Βατικανού να προσχωρήσουν, για να αλλοιώσουν την αυθεντική προσπάθεια, στην Αναγέννηση (Πασκάλ), ή το Διαφωτισμό, ή τη Γαλλική Επανάσταση, ή τη Μεγάλη Οκτωβριανή Επανάσταση (Τρότσκι). Στο κάθε ιστορικό γεγονός κρύβεται ένα τεράστιο παρασκήνιο, το οποίο, με δύο λόγια, δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο παρά απλή έκφραση της ολοσχερούς αυτής σύγκρουσης: φιλοσοφικά συστήματα, πολιτικές συνθέσεις, επαναστάσεις, ούτως ειπείν ανακαλύψεις, καλλιτεχνικά ρεύματα, θρησκευτικές αιρέσεις, οικονομικές εξελίξεις, πόλεμοι και εμφύλιες συγκρούσεις, όλα χρωματίζονται από τη - φυσιολογικά γνωστή στους ει-

μένο και τελειωμένο. Σήμερα δεν γράφονται παραμύθια επειδή δεν υπάρχει πλέον η ατμόσφαιρα που τα γέννησε και τα εξέθρεψε. Για το λόγο αυτό φρονώ ότι θα πρέπει να θεμοθετηθεί από την Πολιτεία πλουσιοπάροχη ανταμοιβή για κάθε έγκυρη συλλεκτική προσπάθεια, όπως αυτή του Κ. Καφαντάρη.

Το εν λόγω βιβλίο μας χαρίζει τις διηγήσεις στην αυθεντική γλώσσα αφήγησης, όπως έχουν δηλαδή διαμορφωθεί από τους κατά καιρούς παραμυθάδες. Μέσα από την ψυχολογία του αφηγητή, διακρίνονται τα βαθύτερα στρώματα της ψυχοσύνθεσης των ανθρώπων του τόπου από τον οποίο κατάγεται το παραμύθι. Οι ήχοι των λέξεων σκιαγραφούν τους ανθρώπους που τις προφέρουν, τους φανερώνουν έτσι αρρενωπούς, σκληρούς, βασανισμένους ή ήσυχους, αγαθούς και αισιόδοξους.

Δεν είναι του παρόντος, όμως, να μιλήσω για το παραμύθι, αλλά να προτρέψω τους αναγνώστες να διαβάσουν τα έγκυρα μοτίβα του ελληνικού λαϊκού παραμυθιού, τα οποία ακούραστοι ερευνητές, όπως ο Κ. Καφαντάρης, μπαίνουν στον κόπο να μας τα προσφέρουν έτοιμα.

Για τους φίλους του παραμυθιού που θα ήθελαν περισσότερα θεωρητικά στοιχεία υπενθυμίζω το αναλυτικό τεύχος τού ανά χείρας περιοδικού, αριθ. 130/6-11-85, με ειδικές συνεργασίες και βιβλιογραφικές αναφορές.

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ

παρόμοιο του Κ. Καφαντάρη στον δεύτερο τόμο (Ο Φεγγαράς, 169 παραμύθια) τονίζονται με συντομία και σαφήνεια τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παραμυθιού καθώς και η ιστορική και πολιτιστική του αξία.

Ο Μ. Γ. Μερακλής μιλάει για το πολυστρωματικό είδος το παραμυθιού, όσον αφορά την προέλευσή του, και το εθνικό στοιχείο όσον αφορά το ύψος του. Δέχεται το άκρον άωτο της ελευθερίας του παραμυθιού, ως το καταλυτικό στοιχείο που επιφέρει την εναρμόνιση των αντιθέσεων, που προξενούν ποικιλώνυμες αναγκαιότητες. Κυρίως ορίζει το παραμύθι ως θαυμαστό μέσον για να απελευθερωθεί ο άνθρωπος από τη δουλεία του και, ακόμα, ως ακραίο μέσο δικαίωσης του ηθικού νόμου, καθώς συντελείται τις περισσότερες φορές μέσα από υπερρεαλιστικά διηγηματικά μοτίβα.

Ο Κ. Καφαντάρης διακρίνει τους τρεις κύκλους στο ξετύλιγμα του παραμυθιού: την Κόλαση, το Καθαρτήριο και τον Παράδεισο. Μιλάει για τις παντοειδείς αυθαιρέσεις του παραμυθιού που συγχωνεύονται μέσα στο απαύγασμα των κοινών επιθυμιών που διεγείρουν τον κάθε μύθο και κυρίως την κοινή φυλετική μνήμη που υπεισέρχεται στο παραμύθι και κάνει το παρελθόν αενάως επανερχόμενο.

Το λαϊκό παραμύθι δεν είναι πια δημιουργικό είδος, αλλά δημιουργη-

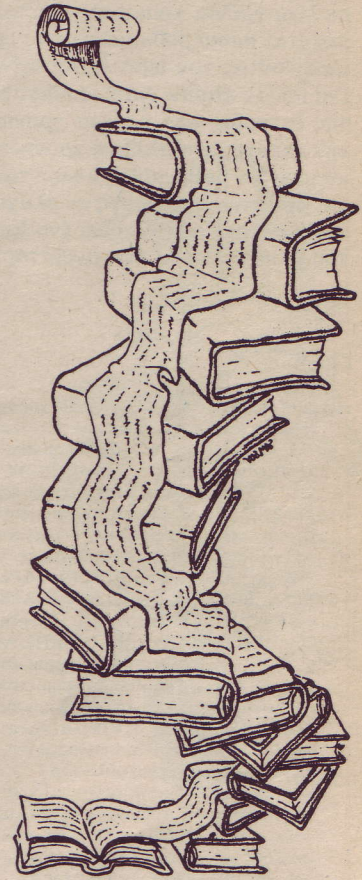

από το γράμμα, ξεφύγαμε από τη λογική». ⁶⁸

«Το Εκκρεμές του Φουκά» αντήχηση των τεκτονικών πεποιθήσεων, οραμάτων και προσδοκιών; Αναμφίβολα οι διάφοροι βαθμοί των πολλών διαφορετικών ταγμάτων θα θυμηθούν στιγμές δοκιμασίας και αποκάλυψης μέσα σ' αυτή την Κιβωτό. Σημεία, ενδείξεις, χρησιμοί, γρίφοι, ψίθυροι, ερωτηματικά συνευρίσκονται στο πεδίο αυτού του αριστουργήματος σημειωτικής, όπου το καθετί ανευρίσκει το ταίρι του και συναντώνται τα μεταξύ τους αντίθετα: ο τεκτονικός Ιούλιος Βέρν, ⁶⁹ νικητής του Χρόνου, και ο μηχανογράφος «Λογχοκραδαστής» ⁷⁰ Shakespeare· ο Τζάφαρ Ας-Σαντίκ, έκτος μιάμης του Ισλάμ, με τα επάλληλα μυστικά κλειδιά των Μυστικών, ⁷¹ και ο ουτοπιστής, φίλος των Ναϊτών, Γέρος ⁷² του βουνού στο κάστρο Αλαμούτ, Ηγέτης των Χασάσιν, Χασικλήδων - Δολοφόνων και, προπάντων, Μέγας Αρχιφύλακας του Γκράαλ· ο Τζ. Κλήβς Σάμς, ⁷³ γνώστης της δυνατότητας κατοίκησης στο εσωτερικό της Γής, και ο Φερδινάνδος Οσεντόφσκι, ⁷⁴ διπλωματικός αντιπρόσωπος των επί Γης αδελφών στους αδελφούς ανάμεσα στον υποχθόνιο λαό· ο τρισάθλιος αγύρτης Σέργιος Νείλος, ⁷⁵ υβριστής του Ερχομένου, και ο Χίτλερ ⁷⁶ «μέγας διδάσκαλος» των εθνικών και συνεργάτης του Βατικανού. ⁷⁷

«Το Εκκρεμές του Φουκά» ανατρεπτική τής επίσημα αποδεκτής ιστορίας διατριβή; Ασφαλώς αν σταματήσουμε σε πολλά σημεία θα αντιληφθούμε ότι μεγάλο τμήμα του έργου δεν είναι μυθιστορηματικό αλλά καθαρή ιστορική μελέτη, ή μάλλον αποκάλυψη της πραγματικής - άγνωστης στον πολύ κόσμο - Ιστορίας. Τα πολλαπλά αυτά στοιχεία πιθανότατα ο μέσος αναγνώστης δεν θα συνδέσει μεταξύ τους και δεν θα καταλάβει την αιτία της δημοσίευσής τους. Ίσως χρήσιμο θα ήταν να τα δεχθεί ως τέτοια: πολλά, σύνθετα, ανάμικτα, προβληματικά μεταξύ τους ανακατωμένα, απίθανα δαιδαλώδη, συντριπτικά πολύπλευρα, καταθλιπτικά, πολύπτυχα. Έτσι, και να μη καταλάβει το συγκεκριμένο σημείο, ή την αναφορά του Έκο στην Ιστορία, θα αποκτήσει τουλάχιστον αίσθηση του θέματος και αυτό είναι συχνά αρκετό. ⁷⁸

«Το Εκκρεμές του Φουκά» άρνηση της εποχής μας και του ψεύδους, στο οποίο ζούμε; Μα τί περισσότερο είναι από τη δικαίωση της τριών ανδρών και των τεσσάρων καβαλάρηδων; ⁷⁹ Τί από την εποχή μας υπάρχει μέσα στο μυθιστόρημα αυτό, αν εξαιρέσουμε τους νόες και τα μέσα, οι οποίοι θα την ανατρέψουν και θα την υπερβούν; Πολιτικές σκοπιμότητες, οικονομικοί ανταγωνισμοί, εξοπλισμοί και παραπληροφόρηση, αντικατασκοπεία και βιντεοτηλεοπτική αποβλάκωση, διασκέδαση, χόμπυ και αθλητισμός συναδελφικά μαχαιρώματα και οικογενειακές αντιζηλιές είναι άγνωστα, όπου δεν χρωματίζουν αρνητικά τον σημερινό κόσμο. Ο παρουσιασμένος σχεδόν ως αποκομμένος από την πραγματικότητα κόσμος των τριών ανδρών ⁸² είναι ασφαλώς πιο αγνών προθέσεων, πιο υψηλών αναζητήσεων. Κάποιες παρέες τους, συναντήσεις σε μπαρ και συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις ακούγονται κάπως σαν πάρεργο, σαν μακρινός περίγυρος, ασήμαντος και λεπτομερειακός. Οι τρεις άνδρες βρίσκουν την εγκόσμια παρουσία τους ευκαιρία να αποδείξουν τη σημασία του «είναι αλλαχού». Το περιβάλλον τους είναι ωστόσο ο κόσμος των τεσσάρων καβαλάρηδων της Αποκάλυψης: οι ψευδοχριστιανισμοί, οι πόλεμοι, οι λιμοί και δοκιμασίες και ο θάνατος αποτελούν το πλαίσιο της Κοιλιάδας του Κάτω Κόσμου, την οποία προοιωνίστηκαν προφητικά ασσυροβαβυλωνιακά έπη και εξεικόνισε η Αποκάλυψη ως την επί γης πραγματικότητα από τα χρόνια του Ιησού μέχρι το Πλήρωμα του Χρόνου. Είναι ακριβώς οι «Τρεις Μητέρες» των μεσαιωνικών δεισιδαιμονιών: Mater

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
G.S. KIRK

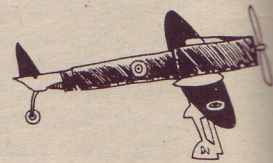
ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1985

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 115 21, τηλ. 72.49.300

Suspiciarum, Mater Lacrimarum, Mater Tenebrarum.

«Το Εκκρεμές του Φουκώ» ελιτιστική λογοτεχνία για ολίγους και εκλεκτούς, συνέπεια κεφαλαιοκρατικών βιωμάτων και αντιδραστικών καταλοίπων; Κάθε άλλο! Ο διαλεκτικός χαρακτήρας προκύπτει από τη διαλεκτική θεώρηση της ιστορίας, η οποία όσο και αν είναι πανάρχαια, όπως προαναφέραμε, σήμερα δεν είναι αντιμαρξική, είναι αντιδρασιαστική, είναι προ πάντων όμως μεταμαρξική ή υπερμαρξική. Έτσι αποτελεί ένα βήμα παρακάτω, ένα βήμα παραπέρα. Προοιωνίζεται μια νέα, εκρηκτική, ιδεολογικά φορτισμένη και χρωματισμένη ανασύνθεση και ανασύσταση της Ιστορίας και των επιταγών της. Προαναγγέλλει μια απρόσμενη αλλαγή, η οποία σε λίγα χρόνια πρόκειται να κτυπήσει σαν πλημμυρίδα την ανθρωπότητα. Βαθιά βυθισμένο στο παρελθόν προδιαγράφει το μέλλον δικαιώνοντας τον Ιερό Αυγουστίνο, όταν προσδιόριζε τα πάντα ως ένα αέναο παρόν. Κάπως όπως ο Κρόνος ανασύρθηκε από τα βάθη της Ιστορίας στα ύστερα χρόνια του μιθραϊσμού, για να δηλώσει την επερχόμενη αλλαγή χρονικού διαστήματος, αναμοχλεύει το εκκατέρωθεν βαθύ πάθος καλώντας για μια τελική κονταρομαχία. Είναι μια πνιγερή κραυγή σε ελάχιστους ότι ο χρόνος ζυγώνει. Είναι ένα Κάλεσμα για Λίγους, ένα Κάλεσμα για Έναν... Το «Εκκρεμές του Φουκώ» είναι ένα μυθιστόρημα του Τέλους.

ΚΟΣΜΑΣ ΜΕΓΑΛΟΜΜΑΤΗΣ

Σημειώσεις

1. Στη συνέχεια του κειμένου θα χρησιμοποιούνται οι όροι «πριν την εποχή μας» (π.τ.ε.μ.) και «της εποχής μας» (τ.ε.μ.), αντί των ιδεολογικά ιδιαίτερα φορτισμένων «π.Χ. και «μ.Χ.», σε πλήρη αναλογία με ό,τι έχει από αιώνα σχεδόν αποτελέσει κανόνα στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία (π.χ. before our era, avant notre ère, vor unserer Ära, ρωσ. do noshego eru, κ.ο.κ.)
- 2-16, 18-35 και 39-43. Οι υπό τους αριθμούς αυτούς σημειώσεις παραπέμπουν σε επιστημονική και ταυτόχρονα εκλαϊκευτική παρουσίαση από τον Κ. Μεγαλομάτη των εκάστοτε θεμάτων σε ελληνική εγκυκλοπαιδική βιβλιογραφία στη ΜΕΓΑΛΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΥΔΡΙΑ (ΜΓΕΥ), στο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ (ΠΒΛ/ΕΕΕ), στην ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ (ΠΜ/ΕΕΕ) και στην ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΠΙ/ΕΕΕ) της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ της ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ. Συγκεκριμένα πρόκειται για: «Αίγυπτος», «Ασσυρία», «Ακκάδιο», «Βαβυλώνα», «Ελάμ», «Εβραίοι», «Ιράν», «Αραβικά Χαλιφάτα» και «Σουμέρ» στην ΠΙ/ΕΕΕ, «Χουρρίτες», «Χουρρί Χώρα», «Χιτιτική Γή», «Χαναάν», «Χορσαμπάντ», «Τούθμωσις Δ΄», «Χαρράν», «Τουκουλίτ Νινουρτά Α΄», «Τεγλατφασάσ Γ΄», «Ο Ωκεανός στις μεσοποταμιακές πηγές», «Ωστώνης» και «Ωρος» στη ΜΓΕΥ, «Σαργών της Ασσυρίας», «Σαργών της Ακκάδ», «Τεγλατφασάσ Γ΄», στο ΠΒΛ/ΕΕΕ, «Ναμπού», «Ατόν», «Σίν», «Μαρδούκ», «Γκιλγκαμές», «Ατρά-Χασίς», «Ούτ-Ναπιστίμ», «Ζιουσούντρα», «Σίσουθρος», «Άμμων», «Ρά», «Ασσούρ», «Σαμάς», «Νεργάλ», «Αψού», «Ανοού», «Έα», «Ενλίλ», «Γιαμάτ», «Γκισκιντά», «Χαλουπού», «Ισάρ», «Ίσις», «Λιλίθ», «Ανάχτα», «Βεραθράνα», «Ζερβάν», «Μίθρας», «Άδωνις», «Αταργάτη» και «Σάραπις» στην ΠΜ/ΕΕΕ.
17. Κ. Μεγαλομάτης, «Οι Κοσμολογικές Αντιλήψεις των Αρχαίων Ασσυρίων», στο ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΙΚΗ, No 7, σ. 73-79 του ίδιου, «Το Σύμπαν και η Διάκριση των Χώρων κατά τις Ασσυριακές Αντιλήψεις», στο ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΙΚΗ, No 8, σ. 66-76 του ίδιου, «Ο Άγνωστος Κόσμος κατά τις Ασσυριακές Αντιλήψεις», στο ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΙΚΗ, No 9, σ. 68-75.
36. Κ. Μεγαλομάτης, «Κιμμέριοι» στην ΠΙ/ΕΕΕ του ίδιου, «Ασσυρμπασιπάλ Πάσχαν», στο ΑΝΕΞΗΓΗΤΟ, No 29, σ. 212-223 του ίδιου, «Ασσυρμπασιπάλ Ερχόμενος», στο ΑΝΕΞΗΓΗΤΟ, No 30, σ. 44-54.
37. Κ. Μεγαλομάτης, «Μιθραϊσμός και Ζωροαστρισμός στην ΒΔ Σασανιδική Περσία», στον ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΔΟΜΟ, No 4.
44. Ησαΐας, ΙΑ΄, 10.
45. Κατά Ματθαίον, ΚΔ΄, 2-ΚΕ΄, 13. Κατά Μάρκον, ΙΓ΄, 2-37. Κατά Λουκάν, ΙΑ΄, 29-32 και ΙΒ΄, 54-55, καθώς και ΙΖ΄, 20-37 και ΚΑ΄, 6-36, κ.α.
46. Αποκάλυψη, ΙΓ΄, 11 και ΙΘ΄, 19-20. Ουσιαστικά προαναφερμένο: Ησαΐας, Θ΄, 13-14.
47. Γωβίτ, ΙΒ΄, 7 και Δ΄, 4-8 και 15. Ωσηέ, ΙΓ΄, 12-14. Αμώς, Ζ΄, 7-8. Ιωνάς, Δ΄, Δ΄, 10-11, Ναούμ, Γ΄, 17-19, Ησαΐας, Η΄, 4. Ι΄, 5-19. ΝΒ΄, 7-12. Κατά Ματθαίον, ΙΒ΄, 41 και ΚΔ΄, 30-31, Κοράνι, «Ιωνάς» (κεφ. Γ΄), 98. Το θέμα της υπό του Με-

- σία «συγκέντρωσης του Χρόνου είναι γνωστό τάντα», όνομα του Ερχομένου «Νινουρτά», στην ΠΜ/ΕΕΕ, Ησαΐας, Θ΄, 11. Δαλ. ΙΘ΄, 11-27. Κατά Ιωάννην, ο οποίος παρουσιάζοντας θεμάτων Ιουδαίων την αντίληψη ότι ο Μεσσίας ή Χρόνος του Χρόνου λαός, του οποίου το όνομα είναι Έλληνες...
49. Αποκάλυψη, Κ΄, 2.
 50. Σαφέστατη αναφορά στον ούτος θα κατακριβώς η διαχρονική της» της περικοπής ΚΔ΄, 14.
 51. Σαφέστατη αναφορά στον Χρόνος περικοπής ΚΔ΄, 14.
 52. Όπως ενδεικτικά Πρόφ. Γαλάτας, Α΄, 7. Πρόφ. Ιούδα 4 και προφ. κατά παράβαση των 53. Για τον ανειδίκευτο ονομαστικό είναι ποσόν είχαν ήδη μεταφραστικό λάθος στον λωστε έγιναν με μόνον μενόμενος Μεσσίας π.χ. Κατά Ματθαίον 54. Ήδη, αποδεκτό από το Κατά Ματθαίον 55. Εντύπωση το πρώτο 6-34, κομμάτι εξ ολοκλήρου και το κήρυγμα προς τα ίδια τα Έθνη του Μεσσία κατά τ. 22-23). Δεύτερη Έλ. και παραχαραγμένος της μετάφρασης Παθίνα, (1968), αντίθετα τ. Ιωάννην, Α΄, 21: Εντύπωση εξίσου χα Ιωάννου, Β΄, 18 και λάρη της Αποκάλυψης ψευδοχριστιανισμού 56. Ησαΐας, ΝΔ΄, 1.
 57. Αποκάλυψη, ΙΒ΄, 1.
 58. Κατεχόχην στην παμονοθεϊστικού ιερα 59. Βλέπε σημ. 56 και 60. Δηλαδή το εθνικό π. 50), ο οποίος αλλοίω 61. (ΙΖ΄, 5). Αναλυτικ 62. Αραβικά ο Ιησούς. 63. Ουμπέρτο Έκο, Το λιπατίδη, Εκδότας ελληνικά δεν ακολ. Foucault, Gruppo E σ. 323), το οποίο χ είναι πολύ πιο ουσ η οποία προσπαθεί η ερωμένη του Sh the Cambridge Uni και New York, 19 64. Από το ποίημα «Ε λη, Αθήνα, 1978, 65. ένθ. αν., σ. 816 66. ένθ. αν., σ. 762

- σία «συγκέντρωσης του διασκορπισμένου» εκλεκτού λαού κατά το Πλήρωμα του Χρόνου είναι γνωστό ήδη από την ασσυροβαβυλωνιακή προφητική εποποιία «Ετάνα», όνομα του Ερχόμενου κατά τους Ασσύριους (Κ. Μεγαλομμάτης, «Ετάνα», «Νινουρτά», στην ΠΜ/ΕΕΕ)
48. Ησαΐας, Θ', 11. Δανιήλ, Η', 17-27 και Γ', 1-21. Κατά Λουκάν, ΙΑ', 30-31 και ΙΘ', 11-27. Κατά Ιωάννην, ΙΒ', 20-23. Χαρακτηριστικό είναι άλλωστε το σημείο, όπου παρουσιάζονται, εμμέσως πλην σαφώς, οι απόψεις των γνωστών αυτών των θεμάτων Ιουδαίων της εποχής του Ιησού, οι οποίοι είχαν βάσει των Γραφών την αντίληψη ότι ο Μεσσίας θα κηρύξει και θα κυριαρχήσει στους Έλληνες (κατά Ιωάννην, Ζ', 33-35). Καθοριστικό είναι και το Κοράνι για τους Έλληνες του Πληρώματος του Χρόνου (Κοράνι, «Οι Έλληνες» [κεφ. Α'], 1-5). Άλλωστε ο μόνος λαός, του οποίου το όνομα αποτελεί επικεφαλίδα κεφαλαίου του Κορανίου, είναι οι Έλληνες...
49. Αποκάλυψη, Κ', 2.
50. Σαφέστατη αναφορά στο Κατά Ιωάννην, ΙΔ', 30 και ΙΣΤ', 2, ενώ όμως ο «κόσμος ούτος» θα καταστραφεί: Κατά Ιωάννην, ΙΣΤ', 11 και ΙΖ', 14-21. Είναι ακριβώς η διαχρονική (από τον Ιησού μέχρι το Πλήρωμα του Χρόνου) «γενεά ταύτη» της περικοπής Κατά Λουκάν, ΙΑ', 29-32.
51. Σαφέστατη αναφορά μέσα σε αναφερόμενη κατεξοχήν και αποκλειστικά στο Πλήρωμα του Χρόνου περικοπή, όπως Κατά Μάρκον, ΙΓ', 10 και Κατά Ματθαίον, ΚΔ', 14.
52. Όπως ενδεικτικά Πράξεις, Η', 9-13. Κ', 29-30. Β' Προς Κορινθίους, ΙΑ', 4. Προς Γαλάτας, Α', 7. Προς Θεσσαλονικείς, Β', 7-8. Β' Πέτρου, Β', 1-2. Γ' Ιωάννου 10. Ιούδα 4 και προ πάντων 13. Ήδη κάποιιο ψευδοχριστιανίο χρησιμοποιούσαν κατά παράβαση των νόμων είδωλα και εικόνες του Ιησού (Α' Ιωάννου, Ε', 25).
53. Για τον ανειδίκευτο αναγνώστη σημειώνουμε ότι η πιο εύκολη και άμεση για εκείνον απόδειξη είναι πολλά επαναλαμβανόμενα στα Ευαγγέλια εδάφια της Παλαιάς Διαθήκης, για τα οποία δεν υφίσταται «δικαιολογία» της αλλοίωσής τους, εφόσον είχαν ήδη μεταφραστεί στα ελληνικά και ήταν ασφαλώς γνωστά χωρίς το παραμικρό λάθος στον Ιησού και τους ιουδαίους θεολόγους. Οι αλλοιώσεις όλες άλλωστε έγιναν με μόνο τον σκοπό της «απόδειξης» ότι ο Ιησούς ήταν δήθεν ο αναμενόμενος Μεσσίας και η τότε εποχή ήταν τάχα το Πλήρωμα του Χρόνου, όπως π.χ. Κατά Ματθαίον, Δ', 14-16 και παράβαλε προς Ησαΐας, Θ', 1-2.
54. Ήδη, αποδεκτό από κάθε ιστορικό και θεολόγο, είναι το γεγονός ότι ολόκληρο το Κατά Ματθαίον γράφηκε στα αραμαϊκά και εκείθεν μεταφράστηκε στα ελληνικά, χωρίς - συμπτωματικά - να βρεθεί ποτέ το αυθεντικό αρχικό κείμενο!!
55. Εντύπωση το πρώτον χαρακτηρίζουσα τον Ιωάννη Βαπτιστή (Κατά Ιωάννην, Α', 6-34, κομμάτι εξ ολοκλήρου αντιγραφή από παλαιότερο γνωστικιστικό εθνικό κείμενο) και το κήρυγμά του (Κατά Λουκάν, Γ', 3-16), τον οποίο βέβαια αντιπατικά προς τα ίδια τα Ευαγγέλια χριστιανίοι θεολόγοι θεωρούν ως την αναμενόμενη προ του Μεσσία κατά το Πλήρωμα του Χρόνου (κατά την επιταγή Μαλαχία, Γ', 22-23). Δεύτερη Έλευση του Ηλία (κυρίως στηριγμένοι στο σαφές αλλοιωμένο και παραχαραγμένο Κατά Μάρκον, Θ', 13, όπως στην τραγελαφική περίπτωση της μετάφρασης Παν. Ν. Τρεμπέλα, εκδ. Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα, 1968), αντίθετα με τη σαφέστατη άρνηση του ίδιου του Ιωάννη Βαπτιστή (Κατά Ιωάννην, Α', 21: καί ήρωτησαν αυτόν τί ούν; Ήλιος εί σύ; καί λέγει· ούκ είμι). Εντύπωση εξίσου χαρακτηρίζουσα τους μαθητές του Ιησού, όπως ενδεικτικά Α' Ιωάννου, Β', 18 και Ιούδα 18, ενώ ουσιαστικά ήταν η στιγμή του πρώτου καβαλάρη της Αποκάλυψης (ΣΤ', 2), δηλαδή του «κόσμου», της «γενεάς ταύτης» του ψευδοχριστιανισμού μέχρι το Πλήρωμα του Χρόνου (βλέπε και σημ. 50).
56. Ησαΐας, ΝΔ', 1.
57. Αποκάλυψη, ΙΒ', 1.
58. Κατεξοχήν στην παραβολή του άδικου κριτή (Πάπα) και της χήρας (πραγματικού μονοθεϊστικού ιερατείου): Κατά Λουκάν, ΙΗ', 1-8.
59. Βλέπε σημ. 56 και Αποκάλυψη, ΙΒ', 14.
60. Δηλαδή το εθνικό πολυθεϊστικό ειδωλολατρικό ιερατείο, ο «κόσμος» (βλέπε σημ. 50), ο οποίος αλλοίωσε το μήνυμα του Ιησού αυτοαποκαλούμενος «χριστιανικός».
61. (ΙΖ', 5). Αναλυτικά η σύγκρουση των «Δύο Κυριών». Αποκάλυψη ΙΖ' - ΙΗ'.
62. Αραβικά ο Ιησούς.
63. Ουμπέρτο Έκο, *Το Εκκρεμές του Φουκώ*, Μετάφραση από τα ιταλικά Έφη Καλλιφατίδη, Εκδότες Γνώση, Αθήνα, 1989, σ. 520. Σωστά αποδομένος ο όρος στα ελληνικά δεν ακολουθεί ωστόσο το ιταλικό κείμενο (Umberto Eco, *Il pendolo di Foucault*, Gruppo Editoriale Fabbri Bompiani, Sonzogno, Etas S.p.A, Milano, 1988, σ. 323), το οποίο χρησιμοποιεί τον αγγλικό όρο. Ασφαλώς η προσέγγιση του Έκο είναι πολύ πιο σωστή από τους απίθανους δαιδάλους της συμβατικής φιλολογίας, η οποία προσπαθεί χωρίς τεκμήρια να αποδώσει τα ποιήματα αυτά σε κάποια μούρη ερωμένη του Shakespeare (The Works of Sheakespeare, edited for the syndics of the Cambridge University Press, by John Dover Wilson, «The Sonets», Cambridge και New York, 1979, σ. lix, «The Dark Woman and the lascivious Friend»).
64. Από το ποίημα «Εκός οι Βέβηλοι», από την ομώνυμη συλλογή του Ανδρέα Σκόκλη, Αθήνα, 1978, σ. 12.
65. ένθ. αν., σ. 816
66. ένθ. αν., σ. 762

67. ένθ. αν., σ. 814
 68. ένθ. αν., σ. 722
 69. ένθ. αν., σ. 592
 70. ένθ. αν., σ. 521. Ωραιότητα απόδοση στα ελληνικά της σημασίας στα αγγλικά του ονόματος του Shakespeare από την προσεγμένη κάπως μετάφραση παρά τις δυσκολίες ενός μη ειδικού και μη γνώστη του επιστημονικού τομέα, στον οποίο ανήκει αυτό το... μυθιστόρημα. Ασφαλώς τα σχετικάς λίγα λάθη μετάφρασης βρίσκονται κυρίως στον τομέα της απόδοσης στα ελληνικά ορισμένων όρων: μανιχειστές και όχι μανιχαιστές (σ. 139), Μανή Θεκέλ Φαρές και όχι Μανέλ Θεκέλ Φαρές (σ. 141: θα αρκούσε η βιβλική αναφορά στον Δανιήλ, Ε', 25-28), Ουρούκ Ορέχ και Ερέχ αλλά, οπωσδήποτε, όχι Ερέκ (σ. 191, η σουμεριακή πόλη στα βιβλικά εβραϊκά και για χιλιετίες πριν αποκρυπτογραφηθούν ασσυροβαβυλωνιακά και σουμεριακά ήταν γνωστή όπως Γένεσις, Ι', 10, ενώ σήμερα στα αραβικά ονομάζεται Ουάρκα) «ανοίκειος» μάλλον και όχι «αλλόκοτη» η «unheimlich» ιστορία (σ. 218, η οποία στο ιταλικό κείμενο, όπως και ως επί το πλείστον οι μη ιταλικές συχνά παρεμβόλιμες λέξεις, δεν μεταφράζεται), Εχνατόν, Αχνατόν, Αμένωφης Δ' αλλά, οπωσδήποτε, όχι Αχοννάτεν (σ. 260, υπάρχει άλλωστε και του 'Αγγελου Προκοπίου, ο Φαραώ Αχνατόν, Ιερό Δράμα εκδ. Πύρινος Κόσμος, Αθήνα, 1972, 125 σ. με «Ιστορική Εισαγωγή», σ. 7-17, και «Ιστορικά Προλεγόμενα», σ. 18-24, πριν από το τρίπρακτο αυτό), 'Ιδρυμα Γκράαλ της Αμερικής και όχι 'Ιδρυμα Γκρέιλ της Αμερικής (σ. 339, παρά το αγγλικό Grail, για να μη νομισθεί ότι είναι δύο διαφορετικά πράγματα), Σασανιδών και όχι Σασσανιδών (σ. 350, χωρίς την ανάγκη ενός δεύτερου -s όπως στο Sassanidi, για να μην αλλάξει στα ιταλικά η προφορά, εκτός από τον Μάνη (ή Μάνενα) και όχι Μάνι (σ. 609). 'Ισως περισσότερο προβληματικό όμως είναι να μεταφράσουμε che si riconoscevano nella zi'a ως «δημιουργήθηκαν από το σ'α»! (σ. 665). Κυριολεκτικά θα λέγαμε «Οι θερμοαίμοι οπαδοί του Αλί αναγνωρίζονταν μέσα στο (σε πιο σωστά ελληνικά: διαμερφώσαν το) Σία, την ομάδα δηλαδή, που...» Το συγκεκριμένο λάθος μετάφρασης δίνει στον Έλληνα αναγνώστη την εντύπωση ότι κάτι ήταν το σ'α (και μόνον η μεταγραφή αυτή δείχνει ότι η μεταφράστρια δεν κατενόησε ότι η απόστροφος μέσα στην λέξη shi'a είναι σημείο μεταγραφής στα ιταλικά κάποιου αραβικού γράμματος ανύπαρκτου στο ιταλικό αλφάβητο: πρόκειται εν προκειμένω για το βαθύ λαρυγγικό άυν και δεν έχει νόημα να αναπαράγουμε μια λαβυρινθώδη μορφή, χωρίς να επεξηγούμε. Θα ήταν αρκετό να γράψουμε Σία [όχι τότενος στο α] και να σημειώσουμε ότι το α είναι βαθιά λαρυγγικά προφερόμενο), το οποίο «δημιουργήθηκε» πιστούς του Αλί. Ούτε βέβαια αυτό το μεταφραστικό σχήμα υπήρξε, ούτε η μεταφράστρια κατενόησε ότι το «il gruppo degli adepti» είναι απλώς επεξήγηση και ταυτόχρονα μετάφραση του αραβικού «Σία». Εξίσου προβληματικό για το ύφος ενός μεταφραστή είναι να βάζει κόμμα εκεί που το πρωτότυπο δεν έχει: δηλαδή μέσα στο όνομα ενός Άραβα φιλοσόφου (!) Έτσι, ενώ το Abu Abdi 'Al-Ha Muhammad b. 'Ali ibn Razzam at-Ta' al-Kufi θα έπρεπε να μείνει ένα και μόνον «lungchissimo» (ή σωστά «σχοινοτενές») όνομα, χωρίς να βοηθήσει στη διαμόρφωση του «Αμπού Αμπντί 'λ-λα Μουχάμαντ μπι, τον Αλή 'Ιμπν Ραζζάμ ατ-Τα'ι αλ Κούφι», (σ. 666), ο τομέας της μεταγραφής αραβικών ονομάτων στα λατινικά με επιπλέον διακριτικά σημεία για τους επιπλέον φθόγγους των αραβικών ξέφυγε τελείως της μεταφράστριας: για ποιον άλλωστε λόγο, πλην της ακατανοησίας, χρησιμοποιεί την απόστροφο στο ατ-Τα'ι και όχι τις τελείες κάτω από τα τ: ατ-Τά'ι; 'Ο,τι χρησιμεύει η απόστροφος, χρησιμεύει και η τελεία κάτω από τα ταύ: να δείξουν φθόγγους μη υπαρκτούς στο λατινικό και στο ελληνικό αλφάβητο. Οπότε θα έπρεπε να συμβουλευτεί έναν αραβιστή, να γράψει Ατ Τάι και να σημειώσει ότι τα δύο ταν είναι εμφαντικά και το α (του Τάι) βαθιά λαρυγγικά προφερόμενα. Γι' αυτό άλλωστε το «i testi piu seri li trascriverano con i segni diacritici» δεν σημαίνει το ακατανόητο ότι «τα πιο αξιόπιστα κείμενα τους ανέφεραν με διακριτικά σημεία» αλλά ότι «τα πιο αξιόπιστα κείμενα τους μετέγραφαν (ενν. τα ονόματά τους από τα αραβικά στα λατινικά) με διακριτικά σημεία» (σ. 666). Αίσθηση όμως προξενεί «ο αταμπέκ του Χίμς» (σ. 667), διότι το γνωστό Χόμς μπορεί να γράφεται στα ιταλικά Hims, αλλά, ενώ η μεταφράστρια αγνοεί την ετυμολογία του ονόματος της βόρεια της Δαμασκού συριακής πόλης από την ελληνορωμαϊκή Έμεσσα, ο Ουμπέρτο Έκο ασφαλώς και γνωρίζει τον Νεμέσιο Εμέσσης και το «Περί φύσεως ανθρώπου» περίφημο έργο του. Ο έκτος Ιμάμης του Ισλάμ καλείται εξ άλλου Τζάφαρ (όχι Για'φαρ) Ας-Σαντίκ (σ. 741), το Μισράιμ χρειάζονταν να επεξηγηθεί (σ. 745) ως «Μισίρι» (η ίδια λέξη στα εβραϊκά με απόλυτη καταγωγή την ασσυριακή ονομασία της Αιγύπτου Μουσούρ) - Αίγυπτος. Ασφαλώς οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι εφόσον, παραβαίνοντας, όπως μάλλον δεν θα έπρεπε, το εκικό στυλ του να αφήνουμε ανεξήγητα πολλά στοιχεία, η ελληνική έκδοση υπήρξε επεξηγηματική με τόσες πολυάριθμες και καλές υποσημειώσεις, εξίσου υποσημειώσεις θα χρειάζονταν για το «σούκ» (σ. 228), τη «Γνώση» (σ. 236) και το γνωστικιστικό βιβλίο «Πίστις Σοφία» (σ. 485). Στον τομέα αυτό θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη η διαφορά παιδείας Ιταλών και Ελλήνων και σε πιο λεπτομερικά σημεία: αντίθετα με ένα μέσο Γάλλο, Γερμανό, Ιταλό, Ισπανό, Βέλγο, Πορτογάλο, κ.λπ., ο μέσος Έλληνας δεν θα καταλάβει ότι ο πατήρ Λεόν Μερίν, S.J., είναι ησούιτης (S.J. Societas Jesu) και δεν θα μπορέσει να εννοήσει ότι το κείμενο του εν λόγω ησούιτη, το οποίο τίθεται στην προμετωπίδα

του 95 κεφαλαίου (σ. 623), διαβολές και ότι συνεπώς επιχειρεί ο Έκο άλλωστε) και απαιτητικά μεταφραμοι-aromi (σ. 447 της ιερια (φούχτα - χούφτα, σ.

71. ένθ. αν., σ. 741
 72. ένθ. αν., σ. 660
 73. ένθ. αν., σ. 653
 74. ένθ. αν., σ. 573
 75. ένθ. αν., σ. 615
 76. ένθ. αν., σ. 647
 77. Αναλυτικότερη παρουσίαση de Pie XII, έκδ. Nouvelles
 78. Ασφαλώς ο μέσος Έλληνας επειδή έχει πολύ λιγότερες Ένας Έλληνας Έκο θα αλογα υπέρ των αυθεντικών
 79. Αποκάλυψη, ΣΤ', 1-8.
 80. Ασφαλώς και μαθαίνουμε ως ψυχολογικοί και λόγο «βιβλιοκρισία» του «Λογοτυπία, 16 Αυγούστου 1989, ότι οι τρεις «ήρωες» υπέρ του έργου τους, θα έπρεπε τικών όποιου κειμένου δεν «κατ' αρχάς (είναι πολλές Ε. Αρανίτση) να είναι συσπ ή «το ζήτημα είναι αν πρό παραωρήσουν την θέση τωποι βρίσκονται κολοσσ γραφέα). Ο ίδιος άλλωστε όνα» δεν μπορεί να ζερεπεια θα ήταν λοιπόν να μρους ανειδίκευτων «κομ σαρμοσμένα στα μέτρα μ περιόδου (όπως η σημερμα όντα που μοιάζουν σμου. Τα τρία αυτά άτα και παρανοϊκούς ήρωες γραμμή αντιπαράθεσης μ ρινά μέτρα. Πλην όμως τον Ε. Αρανίτση θα ήταν με τα δώρα του ταλέντου τρέπει στους αναγνώστες ελληνικών κειμένων του μαθηματικά προβλήματου του (ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥ σκοπό προφανώς να πείσθησότητα απαιτείται ιστι πάξει» είναι μάλλον σα Σε άλλη αναφορά, αυτή ΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ, 6.IX μως μακράν απέχει από στον Έκο. 'Ηδη ο τίτλος θεση με το εκικό απόσπθια» - «Εμείς». Συμπερστες και κατά πρόεκτ Αυτό είναι βέβαια το τελ είναι λίγο πολύ θλιβερό ότι μόνον ό,τι βλέπουν αναφερόμενες, διαφέρει αματος το «Εκκρεμής μέτρα περί ιστοριογραφαν ήδη το 640 έπαυσε να μά (σε αντίθεση με τα γραφίας, η οποία έφθα ο Μπέλμπο και ο Καζο της λογικής) απλά και απλή». Ασφαλώς δε ο τήριο μοχλό της ιστορίας δεν είναι κατ' ανάγκη

του 95 κεφαλαίου (σ. 623), δείχνει και μόνον τις ισοϋτικές διαστρεβλώσεις και διαβολές και ότι συνεπώς οφείλει α ριγοί να απορριφθεί (κάτι το οποίο αναλυτικά επιχειρεί ο Έκο άλλωστε). Πρέπει ωστόσο να ομολογήσουμε ότι σημεία δύσκολα και απαιτητικά μεταφραστικού αισθητηρίου, όπως οι αναγραμματισμοί απογι-αρομί (σ. 447 της ιταλικής έκδοσης), αντιμετωπίζονται με άνεση και ευχέρεια (φούχτα - χούφτα, σ. 721).

71. ένθ. αν., σ. 741
 72. ένθ. αν., σ. 660
 73. ένθ. αν., σ. 653
 74. ένθ. αν., σ. 573
 75. ένθ. αν., σ. 615
 76. ένθ. αν., σ. 647
 77. Αναλυτικότερη παρουσίαση με βιβλιογραφία και πηγές: Leon Papeleux, Les Silences de Pie XII, έκδ. Nouvelles Editions Vokaer, Bruxelles, 1980, 294 σ.
 78. Ασφαλώς ο μέσος Έλληνας αναγνώστης έχει ασύγκριτα μεγαλύτερο πρόβλημα, επειδή έχει πολύ λιγότερες προσλαμβάνουσες παραστάσεις και ουτιδανή παιδεία. Ένας Έλληνας Έκο θα αποτολμούσε όμως να γράψει τα υπαρκτά ακριβώς ανάλογα υπέρ των αυθεντικών χριστιανών Εικονομάχων;
 79. Αποκάλυψη, ΣΤ', 1-8.
 80. Ασφαλώς και μαθαίνουμε «το τί ακριβώς είναι αυτά τα τρία κεντρικά πρόσωπα ως ψυχολογικοί και λογοτεχνικοί χαρακτήρες», αντίθετα με όσα αραδιάζει στη «βιβλιοκρισία» του «Λογοτεχνία και... λογιστική» ο Ευγ. Αρανίτης (Ελευθεροτυπία, 16 Αυγούστου 1989, σ.33), ο οποίος, απλώς και μόνον επειδή δεν κατάλαβε ότι οι τρεις «ήρωες» υπάρχουν όχι μέσω της φυσικής υπόστασής τους αλλά μέσω του έργου τους, θα έπρεπε να αποφύγει τη στερεότυπη άρνηση εκ μέρους των κριτικών όποιου κειμένου δεν εφαρμόζει στα «μέτρα» τους. Προσδιορισμοί του στυλ «κατ' αρχάς (είναι πολλές οι αρχές); δεν θα έπρεπε (το κάθε μυθιστόρημα, κατά Ε. Αρανίτη) να είναι συσσωρευση γνώσεων καθηγητού της μεσαιωνικής ιστορίας» ή «το ζήτημα είναι αν πρόκειται ή όχι για μυθιστόρημα» θα ήταν προτιμότερο να παραχωρήσουν την θέση τους στη σιγή, ή την... οικονομία μελάνης, όταν αντιμετώπιζονται βρισκονται κολοσσοί Ηχούς (όπως στα ιταλικά σημαίνει το επίθετο του συγγραφέα). Ο ίδιος άλλωστε ο Ε. Αρανίτης σημειώνει ότι «μέσα σ' αυτό τον κυκεώνα» δεν μπορεί να ξέρει «με σιγουριά ποιος καταδιώκει ποιον». Φυσική συνέπεια θα ήταν λοιπόν να μην αναμένονται με σιγουριά και αυτοπεποίθηση εκ μέρους ανειδίκευτων «κομψά αφηγήματα τριών σελίδων», ή άτομα και ήρωες προσαρμοσμένα στα μέτρα μιας κατεξοχήν αντιρωϊκής (περιστασιακής όπως όλες) περιόδου (όπως η σημερινή) και να μη χαρακτηρίζονται «τρία άχρωμα και άκοσμα όντα που μοιάζουν ελάχιστα με ανθρώπους» οι άνθρωποι του αυριανού κόσμου. Τα τρία αυτά άτομα θα μετατρέπονταν (υποβαθμιζόμενα) σε «αλλόφρονες και παρανοϊκούς ήρωες λίγο πολύ κομικούς», αν ο Έκο παρακολουθούσε μια γραμμή αντιπαράθεσης με τη σημερινή εποχή βασισμένη όμως στα ίδια τα σημερινά μέτρα. Πλην όμως αυτά είναι ό,τι απορρίπτει ο Έκο. Τελικά καλύτερο για τον Ε. Αρανίτη θα ήταν, αντί να διατείνεται ότι «ο Έκο δεν στάθηκε τυχερός με τα δώρα του ταλέντου» και να προσδιορίζει τον ρόλο της λογοτεχνίας (να επιτρέπει στους αναγνώστες να... «ονειρευτούν!»), να προσέχει την ορθογραφία των ελληνικών κειμένων του («αν σας αρέσει να λύνετε - και όχι λύνεται - λογικά και μαθηματικά προβλήματα»). Εντύπωση ωστόσο προξενεί το γεγονός της επανάδου του (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 23.VIII.89 «Ακόμη λίγα για το μυθιστόρημα»), με σκοπό προφανώς να πείσει «τη δεύτερη φορά» εαυτών και αναγνώστες ότι στο μυθιστόρημα απαιτείται ιστορία με χαρακτήρα... για να υπάρχει βάθος. Το τί... «καλπάζει» είναι μάλλον σαφές στον ίδιο, αν βέβαια υπάρχει αίσθησις μέτρου. Σε άλλη αναφορά, αυτή τη φορά από τον Δ. Κούρτοβικ, στην ίδια εφημερίδα (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 6.IX.89, σ. 32) επιχειρείται μια κάποια διόρθωση, η οποία όμως μακράν απέχει από το να δίνει στον αναγνώστη τα κλειδιά της προσέγγισης στον Έκο. Ήδη ο τίτλος «Η αλήθεια του ψέμματος» έρχεται σε δραματική αντίθεση με το εκικό απόσπασμα, το οποίο τίθεται ως προμετωπίδα: «Τί είναι η αλήθεια» - «Εμείς». Συμπεραίνεται απλά και άμεσα ότι «εμείς», δηλαδή οι τρεις μύστες και κατά προέκταση όλοι οι μύστες, είμαστε ένα ψέμα, δηλ. δεν υπάρχουμε. Αυτό είναι βέβαια το τελευταίο σπαρτάρισμα του αγγλικού εμπειριοκρατισμού και είναι λίγο πολύ θλιβερό να συναντάμε σήμερα ανθρώπους, οι οποίοι να πιστεύουν ότι μόνον ό,τι βλέπουν υπάρχει. Η προσέγγιση είναι κατά βάση η ίδια με τις προαναφερμένες, διαφέρει ως προς το ύφος. Με τα μέτρα του σημερινού μυθιστορηματος το «Εκκρεμές του Φουκώ» είναι «κακό». Ξαν να λέμε ότι για τα ελαμικά μέτρα περί ιστοριογραφίας του 650 τα ασσυριακά χρονικά ήταν «κακό», άσχετα αν ήδη το 640 έπαυσε να υπάρχει Ελάμ, ελαμικός λαός, κράτος και μέτρα και σταθμά (σε αντίθεση με τα ασσυριακά Χρονικά δημιούργησαν μια παράδοση ιστοριογραφίας, η οποία έφθασε στο τέλος του Μεσαίωνα)! Και σ' αυτή την περίπτωση, ο Μπέλμπο και ο Καζαουμπόν δεν «είναι ορθολογιστές που φτάνουν ως το τέρμα της λογικής» απλά και μόνον, ούτε «η βασική ιδέα, στην οποία στηρίζεται... είναι απλή». Ασφαλώς δε ο Έκο δεν «πιστεύει ότι το ψέμα μπορεί να αποτελέσει κινητήριο μοχλό της ιστορίας ισχυρότερο από όσο η αλήθεια». Το φαινομενικό ψέμα δεν είναι κατ' ανάγκην ψέμα: μπορεί να είναι η αποκρυβείσα αλήθεια, η οποία θα

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
 ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ
 ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
 ΕΙΣΑΓΩΓΗ
 VLADIMIR
 LOSSKY

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
 ΠΟΛΥΤΥΠΟ, 1983

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
 Δεινοκράτους 131
 Αθήνα 115 21, τηλ. 72.49.300

θέσει ένα αμετάκλητο τέλος στο «παιχνίδι», το οποίο όντως είναι «ο δυτικός πολιτισμός». Έτσι, όταν δούμε τους προφανώς λόγω ακατανόησας χαρακτηρισμένους ως «ξύλιινους» ήρωες, ως τεκτονικούς χαρακτήρες και ρεύματα, προσεγγίζουμε ήδη τα συμπεράσματα της «Σκοτεινής Κυρίας» για την ιστορική στιγμή, στην οποία βρισκόμαστε σήμερα. Έτσι, ενώ η «Γυνή περιβεβλημένη τον Ήλιον» ετοιμάζεται να υπολάβει «τα πτερά του αετού του μεγάλου», οι Κορυφαίοι της σημερινής Γνώσης έλαβαν το «μήνυμα» και αναμένουν την επόμενη κίνηση: «"Ανθρωπός τις ευγενής έπορεύθη μακράν ύπολαβείν εαυτώ βασιλείαν καί επιστρέψαι». Η σωστή άλλωστε διαπίστωση του Δ. Κούρτοβικ περί της εκικής αντίληψης ότι «ο ορθολογισμός δίνει τις σωστές απαντήσεις αλλά η ζωή δεν βάζει τις σωστές ερωτήσεις» δεν είναι τίποτα άλλο από την πανηγυρική παραίτηση του εκλεκτού λαού από ένα όπλο, δηλαδή τον καρτεσιανό ορθολογισμό, το οποίο για όσο μπορούσε να είναι χρήσιμο, χρησιμοποιήθηκε...

η ποίηση της φύσης και η ποιητικότητα της Φυσικής

 ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΣΕΤΑΣ: Το Φάντασμα του Λεονάρντο. Σκέψεις και ημέρες ενός φυσικού. Αθήνα, Κάτοπτρο, 1989.

Το Φάντασμα του Λεονάρντο είναι αποτέλεσμα μιας ευτυχούς σύμπτωσης: ο Αντρέας Κασέτας είναι φυσικός και ποιητής. Το θέμα του βιβλίου του είναι η ποίηση της φύσης και η ποιητικότητα της Φυσικής. Τόσο η φύση όσο κι η Φυσική είναι για το συγγραφέα και γίνονται για τον αναγνώστη και θέαμα και θαύμα. Όσοι αρέσκονται στις ταξινομήσεις θα μπορούσαν να ονομάσουν το βιβλίο «Μυθιστορηματικό εγχειρίδιο Φυσικής» ή «Δοκίμια για τη φύση και για τη Φυσική», έτσι όμως θα παράβλεπαν την ποίησή του, ίσως επειδή συνηθίσαμε να την αναζητούμε – και πολύ συχνά – μόνο στα ποιήματα. Ο συγγραφέας ωστόσο προτίμησε να βαφτίσει τα κείμενά του «Φάντασμα» – στον τίτλο μεν «του Λεονάρντο», αλλά στην ουσία της εποχής, κατά την οποία ποίηση και Φυσική ήταν ένα.

Έχουμε κάμει, αλήθεια, πολύ δρόμο για να μπορέσουμε να φτάσουμε εκεί από όπου ξεκινήσαμε. Εδέησε να περάσουμε από την πληθωρική και ανούσια φλυαρία της φυσιολατρικής φιλολογίας κι από τη στέγνια της ακαδημαϊκής Φυσικής για να ξαναδούμε τη φύση ως μύθο και τον εαυτό μας ως μέρος της. Όπως στις *Μαρινόντες* του Κλάιστ, «χρειάστηκε να ξαναγευτούμε τον καρπό του Δέντρου της Γνώσεως για να επιστρέψουμε στην ηλικία της αθωότητας».

Ο Α.Κ. βιώνει και μας κάνει να βιώνουμε το προαιώνιο θαύμα, μεγαλωμένο, θαρρείς, από τη γνώση των νόμων που διέπουν το σύμπαν. Σαν να είναι οι νόμοι μια άλλη αποκάλυψη εξίσου εκπληκτική, εξίσου σαγηνευτική, με τα ίδια τα φαινόμενα που ερμηνεύουν. Η Φυσική για κείνον δεν απομυθοποιεί: τ' όνειρο του Νεύτωνα κάνει ακόμα πιο ονειρικό το παραμύθι του κόσμου που γίνεται τώρα μπρος στα μάτια μας όλο και πιο μεγάλος κι όλο και πιο μικρός. Πράγματι, αν ζούσε στις μέρες μας ο Ουίλιαμ Μπλέικ, θα βλεπε πως μπορούμε σήμερα να δούμε πιο καλά «τον Κόσμο μέσα σ' έναν κόκκο άμμου / και τους Ουρανοί μέσα σ' ένα Αγριολούλουδο».

Πολύ μικρός και πολύ μεγάλος είναι ο κόσμος του Α.Κ.: από «το Κουκάκι και τις νερατζιές της οδού Φαλήρου» ως «τα φωτεινά νησιά που σχηματίζουν τα δισεκετομμύρια οι γαλαξίες μέσα στην απεραντοσύνη του σύμπαντος». Μέσα σ' αυτόν τον κόσμο χωράνε όλα: «φτελιές κι ασημόλευκες, κορμοράνοι και κότσυφια, η

δοκίμιο

Μεγάλη Πρέσπα, η Αλβέρτος Αϊνστάιν ματαιώθηκαν, ενώ κερματισμένου κόσμου ανθρώπου που απέναντας επίγνωση του τους και διακατεχόμε στο σημείο να επιδιώ με το φάντασμα του πόθο ενώσεως ή, για είναι «ήχος από καμ πενθεί και καταρρά σημαίνει ότι, όποιο το Φάντασμα του Α τεχνίας, οφείλει να
Μια πρόσκαιρη έδιο το βιβλίο. Ο Α.Κ. τότε με τη γλώσσα βαδιά, τότε με αναλαίο για τη βαρύτητα ο Νίκος Καρούζος, χτες πάνω απ' το Γπλατεία Βάθης», ένοι γλάροι, οι αετού κπία, ο Σαντί Καρν Μπόλτσμαν παίζουν 1824 και στο 1906, προς το οποίο κατεκτονία του Ροδόλφ

Εκπληξη: αυτό ε
Ευτυχημένες ε
άγνωστο, του πραγ
σα στη λεωφόρο Αμ
λικό αστέρα. Κατα
νή: «η λεύκα-καβά
κού Κήπου που "να
ρακας, τα ψαρόνια
της οδού Σταδίου..
Βοώτη, ο γαλαξίας
τάιρ». Διότι βέβαια
πουλί με το λευκό
βαθύ και βραχνό "
ντεβού στους Ψαρό
νο". Αν ξέρεις τ
τε, αν τύχει να εί
μια συνέλευση που
φός κι ο πιο σαφής
παδίτσες και τις π
κοράκια.

Το Φάντασμα το
τα οποία τα περισ
μερίδες. Διατρέχο
Α.Κ. τα έχει ενσω
γαστεί κανένα. Κι
επιλογή ή κάποιες
επικαιρικά και λί
Υ.Υ.), χάνουν απ